

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1866—1867.

Verslag der bijeenkomst van den 26sten October 1866.

De Voorzitter, de heer STORM VAN 's GRAVESANDE, opent de Vergadering met de volgende toespraak:

„Alvorens onze gewone werkzaamheden aan te vangen, wensch ik u, Mijne Heeren, in de eerste plaats welkom te heeten in deze eerste vergadering van het wintersaizoen, en U verder de verzekering te geven dat ik zeer gevoelig ben voor het blijk van vertrouwen, dat ik mogt ontvangen toen ik tot Voorzitter dezer Vereeniging werd benoemd. Ik betreur echter dat deze Vergadering een nieuwen Voorzitter heeft *moeten* benoemen, ofschoon ik omtrent de redenen der aftreding van den vorigen President mij thans niet verder zal uitlaten.

Hoezeer ik vrees, dat de afstand tusschen mijne woonplaats en de residentie mij niet in de gelegenheid zal stellen de betrekking van Voorzitter zoodanig te vervullen als ik zelf wensch, wilde ik de opdracht toch niet weigeren, omdat ik gaarne een bewijs wilde geven van mijne belangstelling in deze Vereeniging. Van den aanvang af toch is het mijne meening geweest dat zij eene zeer goede en nuttige zaak is, en *nu* acht ik haar meer dan ooit noodig.

De gebeurtenissen, die in den loop van dezen zomer plaats grepen, hebben voorzeker ieder tot ernstig nadenken gestemd. Wij zijn als het ware tot de middeleeuwen teruggekeerd. Het volkenregt is vertrappt, alleen het regt van den sterkste schijnt te heerschen. Dit is voor kleine staten zeer bedenkelijk, vooral wanneer men in aanmerking neemt welke uitbreiding de oorlogsmiddelen gekregen hebben, welke kracht en welke spoed aan den oorlog gegeven wordt, zoodat men geheel onverwacht overvallen wordt. Ontegen-

zeggelijk is het gevaar voor kleine staten dreigender geworden, maar, hoezeer dus ook voor ons het gevaar grooter is geworden, is eene vergelijking tusschen de landen, die nu zijn ingeslokt, en het onze, niet wel mogelijk. Immers, de natuurlijke gesteldheid en de politieke toestand van de geannexeerde landen waren geheel anders dan de onze. Wat o. a. Hannover betreft, was aan eene verdediging van dat land tegen eene groote magt niet te denken. Dit zelfde kan niet van ons land gezegd worden. Ik geloof althans, dat een belangrijk deel van ons grondgebied te verdedigen is,

Maar zoo dit mogelijk zal zijn, moet er meer geschieden dan tot dusver gedaan is; dan zal er — zooals ik ook onlangs op eene andere plaats verklaarde — niet alleen veel veranderd en verbeterd moeten worden ten opzichte van ons verdedigingstelsel en onze legerinstellingen, maar dan zal ook krachtig moeten gewerkt worden aan eene betere volkswapening. En wanneer ik spreek van volkswapening, dan bedoel ik ook de schutterijen. Nu is het een gelukkig verschijnsel, dat in den laatsten tijd het Nederlandsche volk ontwaakt schijnt uit den sluimer, waarin het verkeerde. Hier en daar heeft men vrijwillige scherpshutters-vereenigingen zien oprigten. Maar dit is slechts een klein begin. Zoo vind ik het ook een gelukkig denkbeeld van den Spreker, die heden avond zal optreden, de schutterijen tot onderwerp te kiezen. Vooral acht ik het noodig dat er meerdere algemeene bekendheid ontsta met militaire aangelegenheden. Daarvoor nu is onze Vereeniging bij uitnemendheid geschikt. En wanneer ik naga wat in het vorige jaar geschied is, en weik gunstig onthaal, blijkbaar uit de lange lijsten van leden, deze Vereeniging ondervonden heeft, dan moet ik de heeren, bij wie het eerste denkbeeld tot oprigting dezer Vereeniging ontstaan is, gelukwenschen met het welslagen hunner pogingen.

Onze Vereeniging moet, gelijk ik zeide, medewerken tot verspreiding van meerdere kennis omtrent onze militaire aangelegenheden. Zij behoeft daartoe niet te staan *naast* de Regering; zij moet ook zoo min mogelijk staan *tegenover* de Regering; maar dat het mogelijk zou zijn om de belangen van het leger en van het verdedigingstelsel te bespreken zonder ooit zich in kritiek te begeven, is ondenkbaar. Ik noem het dan ook een ouderwetsch

en kleingeestig denkbeeld, wanneer men kwalijk neemt wat hier tot dus verre gesproken en verrigt is. (*Toejuiching.*) Zoo is er veel op militair gebied dat men geheim wenscht te houden, en toch behoeven de meeste zaken geen geheim te zijn. Sommigen wenschen aan eene zaak een schijn van gewigt te geven door er een sluier over te werpen. En toch is het van het grootste belang, dat ook op militair gebied ieder wete wat er te doen is, vooral met het oog op de volkswapening. De intellectueele ontwikkeling van het leger is van het uiterste gewigt. Voor een goed deel had door die intellectueele ontwikkeling toch Pruisen in den jongsten oorlog de overhand over Oostenrijk.

Onze Vereeniging moet staan op een onafhankelijk standpunt. Zij moet een lichtpunt zijn, waarvan naar alle zijden stralen uitgaan. Zij moet — gelijk in het Reglement gezegd wordt — heldere begrippen verspreiden over krijgsg zaken, om hen, die niet weten wat zij doen moeten, aan te wijzen wat zij moeten verrigten. Dan voorzeker zal deze Vereeniging groot nut stichten.

Er zijn er, die na de gebeurtenissen van dezen zomer meenen dat wij maar niets moeten doen; dat al het geld, dat men voor onze verdediging zou willen uitgeven, nutteloos besteed is, omdat wij toch moeten zwichten voor de overmagt. Wat toch, vraagt men, zouden wij kunnen verrigten tegen eene legermagt als die van Pruisen? Dit is mijne leer niet. Integendeel, al was de meening, dat wij weinig zouden kunnen uitrichten, volkomen juist, dan nog geloof ik dat wij verplicht zijn ons te verdedigen. Wij zijn dit verplicht volgens de Grondwet. Wij zijn het verplicht uit achting en eerbied voor de nagedachtenis onzer voorvaderen, die tachtig jaren lang gestreden hebben voor hunne vrijheid en onafhankelijkheid. Bij menige treurige bladzijde levert onze geschiedenis ook later nog vele luisterrijke op. — Maar het vrije Nederlandsche volk is ook tot die verdediging verplicht uit achting voor het Vorstenhuis, dat ons krachtens de Grondwet regeert; een Vorstenhuis dat steeds te hulpe snelde wanneer het vaderland in gevaar was. Ook thans, wanneer het gevaar dreigde, zou het dit zeker doen, en dan zal het oogenblik daar zijn om onder *die* leus te strijden, waarvan dezer dagen, helaas, een zoo jammerlijk misbruik is gemaakt.

Zoo deze Vereeniging er toe kunne medewerken dat de verdediging van den vaderlandschen bodem meer mogelijk wordt, al moesten wij ten slotte bezwijken, — dan voorzeker zal zij een

nuttig werk verrigten, een werk vruchtbaar voor Vaderland en Vorst. Het is met dezen wensch dat ik het presidium dezer Vereeniging aanvaard en deze eerste vergadering in dit wintersaizoen open.

De Voorzitter geeft daarna de vergadering in overweging de notulen der vorige bijeenkomst, waarvan de inhoud reeds door gedrukte mededeeling aan de leden bekend is, ter besparing van tijd niet voor te lezen, en geeft vervolgens het woord aan den heer DEN BEER POORTUGAEL, om te spreken over de schutterijen in Nederland.

I.

Inleidende beschouwingen omtrent onzen politieken toestand.

Mijne Heeren !

Is het bij den korten tijd van voorbereiding, die overbleef sedert mij het aanzoek werd gedaan eenig onderwerp, en wel liefst dat der Schutterijen of de volkswapening, in deze vergadering te bespreken, gewaagd zulks in dit jaar reeds het eerste te doen, aan den anderen kant is het een voorregt, dat door mij hoog wordt gewaardeerd.

Sedert onze laatste bijeenkomst alhier is er, onze geachte Voorzitter heeft er zoo even reeds op gewezen, rondom ons zooveel op staat- en krijgskundig gebied voorgevallen, dat ik mij genoopt gevoel, alvorens verder te gaan, U en mijzelven geluk te wenschen, dat wij nog als vrije Nederlanders de belangen van ons krijgswezen kunnen bespreken, dat wij nog een eigen Koning, een eigen en onafhankelijk vaderland bezitten.

Roept mij niet toe, dat wij toch met die Duitsche questie, die aan gindsche zijde van de Eems zooveel beroering heeft veroorzaakt, niets te maken hebben gehad en dat het dus een denkbeeldig gevaar is, waarover ik mij zonder reden verheug, dat wij er aan ontkomen zijn.

Ik zou U antwoorden, dat wanneer het reeds nu in de staatkunde van Pruisens eersten Minister had gelegen, ons in den oorlog te betrekken, het voorwendsel daartoe maar al te gereedelijk te vinden ware geweest.

De knellende band, die Limburg, en door dit gewest ook geheel Nederland, zij het dan ook indirect, aan dien thans vaneengereten Bond hechte, zou aan de zijde van de Duitsche krijgsscharen ook de Nederlandsche kleuren en de Oranje-kokarde hebben kunnen doen uitrukken. En wanneer dit alsdan ware geschied aan de zijde van de mogendheid, die de sympathie van het gros der Nederlanders wegdroeg, dan hadden Pruisens verwinnende scharen niet aan de Eemsoevers den grens hunner rooftocht gezocht.

Vraagt niet naar regt, en zegt niet dat zulks om wraak geschreeuwd zoude hebben! Wie is ver dwaasd genoeg om in de hoogere politiek aan moraliteit te gelooven? Hij, die een vonnis velt over den arme, die een brood steelt om te leven, zingt immers een loflied over den magtige, die een Koningrijk rooft! Slechts één regt, het brutale regt van den sterke, wordt geëerbiedigd.

Heeft het zwaard van BRENNUS reeds voor tijden gewigt in de schaal gelegd, het is steeds zoo gebleven. — „*Il m'est indifférent que l'on me taxe d'injustice et de cruauté, pourvu que mon système avance; vous êtes dans mes mains,*” met deze woorden dreigde de eerste Fransche Keizer zijn broeder LODEWIJK Holland bij zijn Rijk in te lijven, en het is er vooral, niet minder op geworden, nu het stelsel is aangenomen der *faits-accomplis*, gesteund en geschraagd door een beginsel van *non-interventie*, te dikwerf alleen gekocht door den buit van vrije volken, naar een te voren gemaakt plan, onder elkander te verdeelen.

Zoekt ge bewijs? Ziet naar Hannover, dat met het Pruisische hof op vriendschappelijken voet, aan Pruisens troepen zelfs den doortocht over zijn grondgebied had verleend en weinige dagen later door diezelfde troepen werd overheerd, omdat het niet vóór Pruisen wilde strijden.

Die niet vóór mij is, is tegen mij, — en de Westergrens moet verzekerd zijn om in het Oosten of Zuiden te kunnen krijg voeren, zietdaar redenen of voorwendsels te over, waarop evenzeer aan Pruisens troepen de last zou kunnen zijn verstrekt om ook onze grenzen te overschrijden.

En dan? — Laat ons toch geen illusies maken, Mijne Heeren! Er is reeds zooveel geschermd met groote woorden en holle phrasen, dat het meer dan tijd wordt om te erkennen, wat de waar-

achtige waarheid is, dat wij Nederlanders, die de vrijheid toch zoo liefhebben en daar hoog van opgeven, niet onafhankelijk zijn, omdat *wij* het willen, maar omdat anderen het, Gode zij gedankt, nog niet anders gewild hebben. Hoe krenkend het voor het vaderlandsch gevoel moge wezen zulks te hooren of te verkondigen, het is niettemin dienstig dat het bewustzijn daarvan bij het *denkend* gedeelte des volks levendig worde, opdat men eendragtelijk en met spoed en met kracht de handen ineen sla en bewerkte, dat zulk een gevaarlijke en diep vernederende toestand ophoude te bestaan.

Het is verraad, om in de ure des gevaars, als de leemten toch niet meer kunnen worden aangevuld of de gebreken hersteld, woorden te doen hooren, die tot ontmoediging kunnen leiden, maar het is evenzeer en zelfs nog grooter verraad, om in tijden van vollen vrede, en van het tegendeel bewust, te doen voorkomen *que tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes*, en eene gerustheid te huichelen, die op geen degelijken grond steunt.

Zij, die zóó handelen, zij zijn oorzaak van het verderf des lands; zij verhinderen het goede, berusten bij het bestaande, vinden dit, door de kracht der gewoonte, zelfs hoe langer hoe beter, verketteren elk die anders denkt, spreken het anathema uit over elk die anders schrijft. Den schimpnaam van *faiseurs* werpen zij dezen voor de voeten, niet bedenkende dat die zelfs een eertitel is, bij dien van *fainéants* vergeleken, welke met meer regt op hen kon worden toegepast. Zoo, den eenen dag vóór en den anderen dag na binnen hun eigen engen cirkel blijvende, dommelen zij in en droomen zij voort... En zoo bij tijden een slaauw bewustzijn, of wel hun politiek geweten, die zalige rust dreigt te verstoren, niet zelden wordt het *après nous le déluge*, alsdan bij wijze van morphine gebruikt, om toch maar spoedig weder een kalmer polsslag en een nog vasteren slaap te verkrijgen.

Medeburgers van Nederland! Het jaar 1866 moge ook voor velen onzer als allegorische figuur met rouwfloers zijn omtogen, laat ons nimmer vergeten dat dit beeld een Phoenix dient te wezen, zich zelf verjongende. Dit jaar heeft getoond, wat ons lot had kunnen worden. Laat ons, nu wij, terwijl het mogelijk nog tijd is, uit onze droomerijen wakker zijn geschud, weder jeugdig en krachtig opstaan, en dankbaar tevens dat wij nog aan

anderen ons kunnen spiegelen, en laat ons schrijven op het mandaat der mannen, die wij als vertegenwoordigers onzer belangen eerstdaags naar 's Lands Raadzaal zullen afzenden: „Één belang, ons dierbaar en heilig vóór alles en boven alles: Nederland onafhankelijk door eigen kracht, ons volksbestaan verzekerd door ons zelve en niet gerekt nit genade. Waar zulks offers kost, wij zijn bereid die vrijwillig te brengen tot eere, vóór wij later tot schande van ons zelve gedwongen worden, mogelijk het tienvoud daarvan, als schatting aan de voeten eens overweldigers neder te leggen.”

En laat er niet gedraald worden! Het gevaar moge al voor een oogenblik afgewend zijn, het is, nu wij in stede van Hannover het magtige Pruisen langs geheel onze Ooster-grens hebben gekregen, naderbij gekomen en dreigender geworden.

De Graaf VON BISMARCK, wiens streven het is om Pruisen tot eene eerste zeemogendheid te verheffen, die, alleen om de haven van *Kiel* en het gebied van *Holstein* aan de Oost-zee te verkrijgen, eerst met Oostenrijk den Deenschen oorlog aanving, om later zijn bondgenoot met geweld te noodzaken den te zamen gemaakten buit aan hem alleen af te staan, die zal — zoo niet heden, dan voorzeker morgen — inzien, dat Pruisen aan de *Noordzee* eene vrij wat betere strategische grens bezit dan aan het riviertje de *Eems*, dat de stelling *den Helder-Nieuwe-diep* voor eene groote maritieme Duitsche mogendheid zulk eene hooge strategische waarde bezit, dat zij onmisbaar is? — dat voor zulk een Rijk het bezit der monden van den Rijn, der groote handel- en havensteden, en der schatten van *Neder* (Duitsch!) *land* niet te ontberen en in elk geval niet te versmaden zijn, te meer nog, daar Pruisen dan tevens in de rij der groote koloniale mogendheden zou optreden.

Voor zulk een prijs, geen offer hem te groot. Eenmaal op den weg der verovering, zal hij niet halverwege blijven stilstaan, maar doortasten en volharden, waar zulk eene schitterende uitkomst te verkrijgen is.

Zóó zal VON BISMARCK denken; en gebrek aan wilskracht om een plan, eenmaal opgevat, het koste wat het wil, door te zetten, dit voorzeker kan aan dien Staatsman niet worden ontzegd.

Gij ziet het gevaarlijke van onzen toestand nog niet in en kunt er maar niet aan gelooven?

't Is waar, op nieuw begint men den naauwelijks ontwaakten geest door sophismen uit te dooven.

„DE LAVALETTE heeft immers in zijne bekende circulaire van het *Nationaliteitsbeginsel* gesproken, en dat juist beschermt ons,” werd nog onlangs in de Tweede Kamer door den heer WINTGENS (1) verklaard, en er bijgevoegd: „Tegenover de magtigste mogendheden kunnen wij zeggen: — Ziedaar ons regt om tegenover u als natie te worden erkend en geëerbiedigd, het regt dat aan iedere natie, hetzij groot en klein toekomt, om zijne toekomst te regelen — dat regt ligt in onze taal, in onze geschiedenis, in onze nationale regten, in onze traditiën.” — Maar dat dit regt, waarvan die regtsgeleerde heer zoo spreekt, niets beteekent, zoo lang wij niet anders kunnen dan er over advocatiseren, en zoo lang er geen leger gereed staat om hem, die zich vermeet het aan te randen, te dwingen het te eerbiedigen, dat schijnt die afgevaardigde niet te begrijpen, althans hij zweeg daarvan.

Weet gij dan niet, dat VON BISMARCK openlijk heeft verklaard: „*Magt gaat boven regt!*” en zoo DE LAVALETTE thans van nationaliteit heeft opgegeven, het is omdat dit beginsel hem nu juist te stade komt, en nog, met het oog op België, voor later dienstig kan zijn. Heeft het uitgediend, dan wordt het immers ter zijde gesteld, dan wordt naar een ander zoogenaamd beginsel, naar een ander voorwendsel, bijv. van natuurlijke grenzen, of volkeren-cohesie of attractievermogen, gezocht, en naar eene andere magtspreuk, weder meer geschikt om den goedgeeloovige zand in de oogen te werpen, want bedrogen wil men toch worden, en de geschiedenis dient meest om er nu en dan eene phrase mede op te sieren, zelden tot leering.

Waar de diplomatie spreekt, moeten *feiten* en *belangen* worden gewogen, maar gedachtig aan het gezegde van TALLEYRAND: *Que la parole a été donnée à l'homme pour déguiser sa pensée*, nimmer aan *woorden* waarde worden gehecht.

Wat echter niet door genoemden Delftschen afgevaardigde is aangehaald, denklijk omdat het hem in zijn geruststellend be-
toog dat Nederland niets te vreezen had, al zeer weinig te stade

(1) In zijne rede den 24sten September jl. uitgesproken. Ge Zitting. Zie Bijblad, bl. 23.

gekomen zou zijn, is, dat in diezelfde circulaire DE LAVALETTE een ander denkbeeld is te vinden, dat reeds ver genoeg ontwikkeld schijnt om eerlang levenskracht te verkrijgen, zoodat Frankrijks Staats-minister dan ook niet terugdeinst reeds nu openlijk te verklaren: „dat de volken door eene onwederstaanbare magt gedreven worden om groote massa's te vormen, *waardoor de Staten van den tweeden rang verdwijnen*, en dat de regering des Keizers eene verovering alleen begrijpt, *waar noodzakelijkheid voor inlijping* bestaat of waar overeenstemming in zeden en in nationalen geest die mogelijk maakt.”

Zoo daarvoor nog bewijs noodig ware, al weder is het geleverd, dat wij nog even onergdenkend, kortzigtig, goed van vertrouwen en ligt in slaap te wiegen zijn, als toen JOHAN DE WITT aan PIETER DE GROOT schreef: „Want de aerdt der Hollanders „is soodanigh gelijk UEd. mede ten besten bekend is, dat haer „als de noodt ende periculen niet seer claer voor oogen comen, „sij geensins gedisponeert connen worden, om naar behooren „te vigeleren voor haer eigen securigheit.”

Gelijktijdig toch dat Frankrijk, blijkbaar met Pruisen een gelijk doel beoogende, verklaart dat de Staten van den Tweeden rang (waartoe gelijk ieder weet ook Nederland behoort) verdwijnen en veroverd worden als de noodzakelijkheid voor inlijping bestaat; dat Praisens Eerste Minister de door hem uitgesproken woorden „*Magt gaat boven regt*,” door daden heeft bevestigd, en zijn Minister van Finantiën verklaart: „De hand aan het zwaard en de geldbeurs gevuld, dat moet ons wachtwoord zijn (2), „ter zelfder tijd zeg ik, worden in Nederland door een gekozene des volks deze woorden gesproken: „In het Nederlandsch woordenboek ligt meer kracht dan in eenig materiëel geweld, in legers en vloten,” en „eene *oorspronkelijke* Nederlandsche wet op het *hooger onderwijs*!?” versterkt de nationaliteit meer dan legers en vloten (3).”

Zoo tracht ieder, bij elke gelegenheid, te pas of te onpas, zijn stokpaardje op den voorgrond te brengen. Een wetgeleerde

(1) In zijn brief, dd. 30 October 1670.

(2) Rede van den Pruisischen Minister van Finantiën in het Huis der Afgevaardigden, 25 September jl. uitgesproken.

(3) Rede van 24 September jl. Zie Bijblad.

zoekt zijn heil in wetten en woordenboeken. Zoo zou een bierbrouwer, om vrijdom van accijns te verkrijgen, de overwinningen der Pruisen aan hun bierdrinken kunnen toeschrijven.

Nee! Geen wet op het Hooger Onderwijs, maar eene krachtgevende wet op de schutterijen; geen woordenboeken, maar legerkampen, waar de zonen des vaderlands met het gebruik der wapenen vertrouwd worden gemaakt; geen professoren, maar soldaten en nogmaals soldaten, dat moeten wij *thans* het eerst; het allereerste hebben. Dit wordt *nu* het dringendst gevorderd; dit is meer nog dan de koloniale questie, meer dan iets anders, bij het bedreigende van de tegenwoordige annexatie-politiek van het meest overwegend staatsbelang.

In dezen „veelbewogen” tijd, waarin mogelijk bij ons als voor 50 jaren, weldra het pleit door het zwaard zal worden beslecht, moet het kostbare van den tijd worden beseft en mag geen enkel oogenblik onbenut voorbij gaan. In de staathuishoudkunde moge het bekende „Time is money” gelden, *thans*, nu het voor den Koning het behoud van zijne kroon, voor ons allen het behoud van onze onafhankelijkheid geldt, is tijd meer dan geld: *To be or not to be, that is the question.*

Geen oogenblik mag er gedraald, om handen aan het werk te slaan. Er valt veel, zeer veel te doen. Overvalt de oorlog ons *thans*, „in een betrekkelijken staat van weerloosheid,” dan zijn wij verloren, en om ons voor te bereiden, „als de noodt ende „periculen seer claer voor oogen zijn gecomen”, — de onderwinning van de beide laatste oorlogen heeft het geleerd, — zullen slechts enkele dagen worden gegeven.

II.

Vlugtig overzicht van ons verdedigingsstelsel tegen een Oostelijken vijand.

Is ons land echter nog wel te verdedigen? Zullen wij, waar de Oostenrijkers nederlaag op nederlaag hebben geleden, den Pruisen het hoofd kunnen bieden? Deze vragen worden dikwerf gedaan, en met den twijfel omtrent het antwoord, begint allengs eene laakbare slauwhartigheid veld te winnen en wortel te schieten.

„Wij kunnen ons toch niet verdedigen, waartoe toch jaarlijks zoo veel voor oorlog en marine opgebracht,” hoort men hier. „Indien men, wat sedert jaren aan ons krijgswezen is besteed, eens niet had uitgegeven, wat al schatten waren er bespaard!” verneemt men elders. „Waarom niet eene der groote mogendheden eenige millioenen geboden, opdat die de taak om ons te beschermen en tegen aanval te verdedigen, op zich neme, wij kunnen het immers toch niet,” — voor zulke woorden heeft men zich zelfs niet geschaamd!

Wat verschil van taal tusschen nu en voordezen! Een WILLEM DE ZWIJGER, die voorstelt de dijken te doorsteken, met vrouw en kinderen weg te trekken, en het land, ontwoekerd aan de zee, der golven weder prijs te geven, liever dan de vrijheid te verliezen en voor den vreemdeling te bukken.

Een WILLEM III, die BUCKINGHAM's voorstellen afwijst, en op diens gezegde: „Ne voyez-vous pas que la république est perdue,” antwoordt. „Je sais un sûr moyen de ne pas le voir, c'est de périr dans le dernier retranchement!” Of Amsterdams vertegenwoordigers ter Staten van Holland en West-Friesland: KOENRAAD VAN BEUNINGEN, CORNELIS HOP, NICOLAAS TULP en GILLES VALCKENIER, allen kloeke en vroede mannen, die in 1672 met der daad getoond hebben, dat het hun ernstig voornemen was om, zoo als zij zeiden, in Amsterdam den vijand het onafhankelijk bestaan van Nederland tot het uiterste te betwisten.

Onze voorouders streden — en wij zouden koopen!

Met onze geschiedenis en ons roemrijk verleden zouden wij de vrijheid en ons zelfstandig volksbestaan aan de voeten van een magtig Suzerein leggen, met het goud, alleen gegeven om meer goud te kunnen verzamelen?

Als zóó een volk door dorst naar schatten verbastert van den heldenteelt van het voorgeslacht; als het zóó spot met datgene, waarvoor de vaders goed en bloed veil hadden, dan verdient het, even als de Aziatische vorstenrijken der oudheid, die bij toenemende weelde en rijkdom hunne krijgshaftigheid verloren, ontzenuwd en magteloos, den nek te krommen onder het juk door een meer veerkrachtigen en sterkeren arm op de schouders gelegd.

Maar neen! Nederland *is* te verdedigen. Niet zoo als de zaken nu nog staan, maar wel zoo als zij kunnen en dan ook moeten worden.

Reeds herhaaldelijk is zulks door bekwame mannen in velerlei geschriften verklaard. Onze kundige oud-soldaat heeft reeds in 1853 aangetoond: *hoe Nederland te verdedigen is*; in de Militaire Spectator van de drie vorige jaren hebben tal van artikelen gestaan, daarover breedvoerig handelende, om niet van andere brochures en artikelen in tijdschriften te spreken.

Gij, MM. HH.! verlangt en verwacht heden avond van mij geen uitgewerkt betoog, *hoe* zulks zou kunnen; toch acht ik mij verplicht — zoo met het oog op het doel van onze Vereeniging: *Algemeene verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgssaken*, als om al dadelijk te doen uitkomen dat, wanneer ik er straks op zal wijzen, dat er meerder persoonlijke diensten en meerder gelden zullen worden gevorderd, willen wij werkelijk door daden toonen, dat onze vrijheid en onafhankelijkheid ons, zoo als zoo dikwerf gezegd is, boven alles dierbaar is, — dat die officers (worden zij gebragt en goed aangewend) niet vruchteloos zullen zijn — U te wijzen op een bondgenoot van ons Vaderland, zoo als geen land ter wereld er een kan aanwijzen, een bondgenoot niet door tractaten, die nimmer tegen het staal bestand zijn bevonden en van welke in December 1858 een onzer vertegenwoordigers teregt zeide: „Ik hecht groote kracht aan de papieren, waarop tractaten zijn geschreven, maar nog meer kracht aan papieren, welke met buskruid en looden kogels tot patronen zijn gevouwen,” — niet, zeg ik, door tractaten aan ons verbonden, maar door de onverbreekbare banden der natuur. Ik bedoel het *water*, in verband met de geheel bijzondere en eigenaardige gesteldheid van onzen bodem.

Ziet, de Nederlanden, wier drassige bodem, grootendeels gevormd door het slib der zee en der groote rivieren, welke met talrijke vertakkingen en breede monden hun weg naar zee zoeken, hebben in hun overwinnenden strijd tegen dat veeltijds zoo vijandig element, dat water tot hun dienstknecht en bondgenoot gemaakt. Met taai geduld en volhardenden ijver is het uit de polders gedreven, maar de magt bleef voorbehouden het door de dijken en sluizen, waarbuiten het in bedwang wordt gehouden, weder binnen te brengen.

Indien oorlogsgevaar dreigt, is dus het eerste werk om, hetzij door het water der rivieren op te stuwen, of dat der zee door de sluizen in te laten, rondom de tot verdediging geschikte gedeelten breede watergordels te trekken.

Alleen langs smalle wegen en dijken, welke zich hier en daar boven die inundatiën verheffen, kunnen die achterwaarts gelegen stellingen worden bereikt. Op die smalle toegangen, veelal door batterijen, aarden borstweringen, soms door grootere verdedigingswerken afgesloten, kan eene kleine doch dappere schaar aan de grootste overmagt het hoofd bieden, even als LEONIDAS met zijn 300 Spartanen bij *Thermopylae* het gansche leger van XERXES tegenhield.

Verplicht om onder het vuur der werken ongedekt te naderen, door het water ter regter- en linkerzijde verhinderd zich uit te breiden en genoodzaakt de smalle dijk te houden, kan de vijand tegen de gedekt staande verdedigers, die steeds aanvoer en versterking kunnen krijgen, slechts weinig vuur in gevecht brengen. Wat baat het hem nu al, of hij ook honderd duizenden sterk is, als slechts een 30 of 40 naast elkander kunnen worden geschaard.

't Zal in ons waterland dus een gansch andere oorlog zijn, dan die door de Pruisen in de vlakten van Bohemen werd gevoerd.

Van deze inundatiën behooren die, welke met de daartoe behoorende dijkposten ons reduit — de hoofdstad des Rijks — omgeven, tot de belangrijkste. Zoo de weinig kostbare aardwerken, die de positie van de landzijde, benevens de kustbatterijen te *Durgerdam*, *Immetjeshorn* en aan den *Paardenhoek*, die haar van de zeezijde moeten beveiligen (1), opgeworpen worden, kan die linie als onneembaar worden beschouwd.

NAPOLEON I heeft, door den Generaal KRAIJENHOFF in 1811 langs de buitenposten en inundatiesluizen van Amsterdam rondgeleid en op het drasse van den bodem opmerkzaam gemaakt, zelf het ontzaggeijk verdedigingsvermogen van Amsterdam erkend. In 1672 noemde VAN BEVERNINGH Amsterdam reeds: „bijkans onnemelijk indien sij niet en vervalst door wanordre off flauwhartigheijt” en Hollands groote Raadpensionaris JOHAN DE WITT,

(1) Zie het Rapport over de Kustverdediging uitgebragt in 1864, en het artikel daarover van ANTONIUS in den Militairen Spectator van 1865.

was er in het begin van datzelfde jaar reeds op bedacht om de regering des lands en „alle het voorraet van canon, waepenen „enz. binnen Amstelredam te brengen, en uit die plaetse als het „harte, alle de leden, zoo veel mogelijk hulpe en secours toe „te brengen, ende onder Godes genaede den vijandt het landt „tot de uijtterste man toe met eene Batavische constantie te „disputeren.”

In het voorbijgaan meen ik niet onopgemerkt te mogen laten, dat wij hier van JOHAN DE WITT nog, naar ik meen, eene nuttige les kunnen trekken. Wil Amsterdam werkelijk onze reduit-stelling, het Palladium van Neêrlands onafhankelijkheid zijn, dan behooren ook onze militaire hulpmiddelen zooveel mogelijk daar vereenigd te worden. DE WITT wilde „alle voorraet van canon, waepenen enz.” daerheen brengen. Welnu, het moet het streven zijn, ook nu zulks te doen. Thans bevinden de groote werkplaatsen van het leger benevens het voornaamste arsenaal zich te Delft, niet alleen buiten onze reduit-stelling, maar daarenboven dadelijk bereikbaar voor een vijand, die op de kust van Zuid-Holland landt. Zijn er ook ontegenzeggelijk bezwaren aan verbonden al onze militaire werkplaatsen naar elders te brengen, in beginsel althans dient het aangenomen, en worden er nieuwe gebouwd, dan dienen deze te Amsterdam of in de nabijheid van die stad, niet te Delft te komen. De patronen bijv. voor achterlaadgeweren, zullen wel machinaal vervaardigd dienen te worden. Is de werkplaats, waar zulks geschiedt, niet te Amsterdam maar te Delft, dan is het immers duidelijk dat wij, binnen ons reduit teruggetrokken, gebrek aan patronen kunnen krijgen. Het overbrengen van wapenen en munitie naar de Utrechtsche linie geschiedt bovendien uit Amsterdam spoediger dan uit Delft. Het hier besproken beginsel is ook in België aangenomen. Binnen Antwerpen, dat voor België is geworden, wat Amsterdam uit een strategisch oogpunt reeds sedert onheugelijke tijden voor Nederland is, heeft men de constructie-werkplaatsen der artillerie, de groote afsluit-loods en het kogel- en stapelmagazijn, voorts nog eene groote militaire slagterij en bakkerij, terwijl het voornemen bestaat aan het Vlaamsche hoofd twee buskruidmolens op te rigten.

Keeren wij, na deze kleine afwijking, tot ons onderwerp terug. Omsluit de Amsterdamsche linie ons reduit, de *Utrechtsche*,

die in de Zuiderzee bij Muiden haar linker-, en bij Gorcum, Woudrichem en Loevestein op de zamenvloeiing van Maas, Waal en Linge, haar regtersteunpunt vindt, sluit de provinciën Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, en het belangrijkste gedeelte van Utrecht voor een van het Oosten komenden vijand af. Meer dan $1\frac{1}{2}$ millioen inwoners, de hoofdstad des Rijks, de zetel der Regering, onze maritieme inrigtingen, al onze groote zee- en handelsteden met hare onmetelijke hulpbronnen liggen daar achter. De hoofdtoegang tot die linie moge nog gebrekkig verzekerd zijn, de Minister van Oorlog heeft echter maatregelen genomen om daarin te voorzien, terwijl wij het aan den heer STORM VAN 's GRAVESANDE, den kundigen vertegenwoordiger, aan wien leger en Vaderland sedert tal van jaren veel zijn verplicht, te danken hebben, dat de inundatiën, van een deel der linie merkbaar bespoedigd worden (1). Daardoor en door het slechten der hoog uitstekende torens in sommige werken, zullen de voornaamste gebreken aan die linie toegekend, vervallen. Verkrijgt ze tevens een meer offensief vermogen, zoodat van uit de Houtensche vlakte regts en de vlakte vóór Naarden links kan worden gedeboucheerd, dan kan, daar de troepen in korten tijd buiten het gezigt des vijands kunnen worden verplaatst, waardoor onze strijdmagt als 't ware verdubbeld wordt, de vijand vóór de linie niet alleen staande, maar bovendien steeds en haleine gehouden worden, en is de gelegenheid geopend hem meer verliezen toe te brengen.

Tot het stellen der inundatiën is echter tijd noodig. Volgens de regering 20 dagen, anderen achten 14 of daaromtrent voldoende (2), l'homme blanc 5, nu de prise d'eau verzekerd is.

Voorwaarts van de linie moeten wij dus een steunpunt zoeken, om althans tot zoo lang het opdringen van 's vijands leger te kunnen tegenhouden. Gelukt ons dit, dan hebben wij tien kansen tegen één, dat Nederland behouden is.

Zoo als de zaken nu staan, kunnen wij echter vóór de Utrechtsche linie slechts op een betrekkelijk zwak beletsel rekenen. 't Is

(1) Ten gevolge van het amendement van dien afgevaardigde op de Begrotingswet van het Dep. van Oorlog, wordt de duiker bij Wijk bij Duurstede door eene sluis vervangen, waardoor op den Krommen Rijn in korten tijd meer water kan worden gebragt.

(2) Zie Ond-soldaat. Is Nederland nog te verdedigen, bl. 154.

niet de Grebbe-stelling waarop ik doel. Wie zich van die linie veel illusies make, hij leze wat daarover door den heer STIELTJES in het Vaandel (1) is geschreven. Hij zal dan tevens een denkbeeld krijgen, welke waarde voor inundatiën aan *gemiddelde* waterstanden te hechten is.

Neen! Op de Grebbe-linie noch op haar verlengde *Ochten-Spees* mogen wij rekenen. De eenige keerdam, dien wij in het Oosten nog tegen den vijand bezitten, is de *IJssel*.

Werd de verbetering van die rivier, met het oog op de scheepvaartsbelangen sedert jaren in project en reeds in 1811 door den generaal KRAIJENHOFF voorgesteld (2), eindelijk uitgevoerd, ook uit een strategisch oogpunt zou zij in belang winnen. 't Ware daarom wel te wenschen, dat de Minister van Binn. Zaken de andere rivieren tijdelijk liet rusten en ONVERWIJLD aan de verbetering van den IJssel liet beginnen, want, — wij hebben daar een krachtigen slagboom hoog noodig. Het is zulk eene levensquaeslie, dat als de IJssel niet bestond, wij als DRUSUS aan het graven moesten gaan. Nu zij er echter is?

Indien het geground wordt bevonden wat de heer STIELTJES beweert (3), dat het graven van twee kanalen, beide uit den Rijn zelf gevoed, één op den linkeroever van den IJssel van den kop tot benoorden Apeldoorn, en het ander op den regteroever, op groote afmetingen mede voor scheepvaart ingerigt en langs Doesborg en Zutphen tot Deventer doorgetrokken, ten gevolge van de inundatiën door die kanalen te stellen, aan de IJssel-linie eene sterkte zou geven, die haar — en dat wel bij de laagste rivierstanden — tot een uitmuntend verdedigingsmiddel zou maken, dan geloof ik, dat waar zóó de handels-, scheepvaart- en militaire belangen zouden worden bevorderd, dit eene zaak is van het hoogste belang, en een gezet onderzoek overwaardig.

Zoo zou de IJssel met de defensieve stelling aan de beneden-rivier (4) als linker steunpunt en het bezetten van de Over-

(1) Jaargang 1866, bl. 65.

(2) Mr. H. W. TYDEMAN. Levensbijzonderheden van den Luit.-Gen. Bn. C. R. T. KRAYENHOFF. Nijmegen 1844.

(3) Iets over onderwaterzettingen en meer bepaaldelijk over die der Grebbe-linie, door T. J. STIELTJES. 's Hage 1865.

(4) Gevormd door den IJssel, het Zwartewater en de Willemsvaart, bene-

Betuwe, om de rechterflank te dekken, van eene tijdelijke zelfs eene permanente linie kunnen worden, ten minste bijaldien die kanaal-inundatiën binnen den tijd waarin de vijand daar zijn kan, gesteld kunnen worden, wat mij uit de brochure echter niet is gebleken.

Zoo gunstig is de toestand echter nog niet. De IJssel, ofschoon van meer gewigt dan in 1672, is nog altijd de rivier, die, in verband met den Rijn, de beste Ooster-grens verdedigingslijn van ons vaderland zou wezen, indien zij, zoo als de Generaal KRAIJENHOFF aan NAPOLEON zeide, „niet aan zeer groote gebreken laboreerde.”

Zoo als ze is, moet ze echter verdedigd worden, en wat de rivier zelve aan kracht ontbreekt, moet door de sterkte der strijdmagt, die den IJssel te verdedigen heeft, worden vergoed..

Hierop wilden wij wijzen. — Blijkt het toch dat ons Vaderland zelfs tegen de sterkste overmagt verdedigd kan worden, dan berust ook op ons de pligt niets te verzuimen, wat daartoe strekken kan. Wij moeten daartoe aan den IJssel eene sterke krijgsmagt hebben, en die kunnen wij, gelukkig, met de middelen, die ons ten dienste staan, verkrijgen, indien het leger beter dan tot dusverre geschiedde, wordt geoefend, en de Schutterijen, met het oog op dat doel, op rationeele wijze worden iugerigt.

Ons leger toch is niet sterk genoeg om alleen, en zonder Schutterij, den vijand aan den IJssel te kunnen tegenhouden.

Het telt aan Infanterie bijv. slechts 36 veldbataillons, gezamenlijk een 35 000 man. Daarvan moeten vestingen bezet, enkele detachementen noodzakelijk geleverd worden. De laatst uitgekomen brochure van den heer DE ROO VAN ALDERWERELD wijst er op, wat van het veldleger bij een oorlog met Pruisen af zou moeten. Met die cijfers mij grootendeels vereenigende, stel ik daarvoor 17 bataillons (1), zoodat slechts 19 bataillons of $\pm$ 18000 man Infanterie voor het leger te velde met het verdedigen van de rivier belast, overblijven.

vens de inundatiën, waarbinnen Zwollo, Hasselt, Zwartslois en Kampen, tijdelijk te versterken.

(1) Maastricht en Venlo natuurlijk onbezet; Groningen 2 bataillons, Delfzijl $1\frac{1}{2}$, in Friesland $1\frac{1}{2}$, Nijmegen en Grave 4, in de Over-Betuwe 4, Deventer 1, Doesburg 1, Zutphen 1, Katerveer en Kampen 1; totaal 17 bataillons.

Die magt is bepaald te zwak; maar ons veldleger kan nu eenmaal niet sterker worden, wij hebben niet meer. De IJssel is dus verloren met al de gevolgen van dien, als wij reeds in de aller-eerste dagen van den oorlog achter die rivier geen sterker en tevens goed geoefende magt kunnen zamentrekken.

Hoe die te verkrijgen? De twee laatste ligtingen der militie zijn reeds vrij nabij het maximum gekomen, in 1865 tot 10,337, in 1866 tot 10,600 miliciens, en al moge het nu ook geraden zijn geen enkelen man beneden dat toch reeds te lage cijfer van 11000 te blijven, dat de wet toelaat te ligten, — het verschil tusschen hetgeen ons leger is en zijn moest is te groot, dan dat enkele honderden die leemten kunnen aanvullen.

De Schutterij alleen kan daarin voorzien, en moet zulks, tenzij men uit de Grondwet art. 188 wegueme: „Zij (de Schutterijen) dienen in tijd van gevaar en oorlog tot verdediging des Vaderlands,” want is er geen sterke en goed geoefende veldschutterij, dan dienen zij *niet* tot verdediging des Vaderlands, maar dan dienen zij om aan te zien dat dit Vaderland verloren gaat.

Gaan wij nu na, welke sterkte het gedeelte der Schutterij behoort te hebben, dat bij het veldleger aan den IJssel stelling moet nemen om verzekerd te zijn dat wij die behouden.

Volgens den Oud-Soldaat (1) is de IJssel bij hoog water zeer zeker eene groote rivier, en bij buitengewoon hoog water valt er voor een vijand zelfs niet aan een geforceerden overgang te denken, welke alleen bij middelbaar en laag water plaats kan hebben. Is de rivier boven- of beneden middelbaar zomerwater, dan kunnen een 30,000 man haar verdedigen (2), en is het water en op den IJssel en op de kleine rivieren laag, dan zal de verdediging van de rivier van *Westervoort* tot *Katerveer* met eene magt van 45,000 nog mogelijk zijn (3). Het ongunstigste geval, d. i. laag water, moet natuurlijk tot maatstaf van berekening worden genomen, want rekenen wij op *middelbaren* stand, en de vijand mogt eens laag water treffen bij een aanval, dan zouden wij veel kunnen redenceren over het ongelukkig toeval, dat het *nu* ook juist

(1) Is Nederland nog te verdedigen? bl. 182.

(2) Ib. bl. 188.

(3) Ib. bl. 189.

laag water moest wezen, maar het eind zou zijn, dat al onze berekeningen zonder eenige waarde, en het leger, en daarmede tevens het Vaderland, het kind van die rekening zouden zijn.

Van die 15,000 man dus de sterkte van het leger $\pm$ 20,000 man aftrekkende, blijkt het, dat bij het uitbreken van den oorlog dadelijk 25000 schutters — dus niet 16000, waarvan vroegere regeringsopgaven spraken — goed georganiseerd en geoefend bij het leger te velde aan den IJssel moeten staan, behalve de Schutterijen, die in de Utrechtsche linie, in de vestingen en zeehavens moeten optreden, doch niet die mate van geoefendheid en soliditeit behoeven te bezitten, als vereischt wordt om aan een leger als het Pruisische den overtocht van den IJssel krachtdadig te betwisten.

Naar mijne overtuiging is het echter onbestaanbaar om schutters, die nimmer bij het leger hebben gediend en alleen in hunne gemeenten zijn geoefend, voor dat veldleger te bestemmen. Daartoe wordt een graad van geoefendheid en een tal van militaire eigenschappen gevorderd, welke alleen in het leger te verkrijgen zijn. Wij moeten bovendien bedenken, dat wanneer het den vijand gelukt den IJssel te forceeren, het leger den terugtocht over de uitgestrekte Veluwe, door den vijand op den voet gevolgd, moet verrigten, en dit is alleen van eene duchtige troep, aan gestrenge krijgstuicht gewend, te verwachten.

Gelukkigwijze bezitten wij de magt, die wij noodig hebben. Zij is alleen tot nog toe ongebruikt gelaten, omdat men met de krachten in de bevolking te vinden niet heeft weten te woekeren. Die magt wordt gevormd door de gewezen militairen — miliciens en vrijwilligers — in vreedestijd ten koste van veel inspanning en millioenen schats geoefend, maar die men steeds onder de massa laat verdwijnen, zoodra zij het leger hebben verlaten. — 25000 geoefenden, waarnaar men slechts de hand uit te steken heeft om ze te verkrijgen, laat men ongebruikt, waar zulk eene magt, in tijden van gevaar, met geen bergen goud te betalen zoude zijn.

Voor zoover schutterplichtig, over alle gemeenten van het Rijk verspreid, kunnen zij het gevaar, waarop wij doelen, niet afweren, maar vereenigd en ook nog gedurende hun schuttertijd vereenigd geoefend, zijn zij — of kunnen zij althans worden — eene sterke

magt, den pijlenbundel van Hollands Leeuw gelijk, het bolwerk voor de vrijheid en onafhankelijkheid des Vaderlands.

Dit was het hoofdbeginsel van eene memorie, reeds in 1861 door mij den toenmaligen Minister van Oorlog aangeboden, en het volgende jaar als brochure uitgegeven (1). Ik kom er weder doch met enkele wijzigingen op terug, omdat het bij mij vast staat, dat op geen andere en zeker niet op eenvoudiger, rationeeler en goedkooper wijze, eene goede oplossing van het vraagstuk: *Binnen ééne week 25 000 goed geoefende schutters aan den IJssel!* mogelijk zij.

Vereenigd, te zamen gehouden moeten zij echter worden, zamenhang moeten zij verkrijgen. De fondamenten zijn reeds gelegd, het gebouw behoeft nog maar opgetrokken te worden. Zou het nu geen dwaasheid zijn, die fundeeringen, dat onvoltooide werk onbenut te laten liggen, te gaan afbreken wat zooveel gekost heeft aan opbouw, en elders al weêr aan grondwerk te beginnen, of wel om, zonder voor een duchtigen grondslag te zorgen, stelsel- loos aan 't bouwen te gaan?

III.

Regeling der Schutterijen.

Hoe moet de wettelijke regeling der Schutterijen worden, opdat die 25 000 man voor het leger te velde, benevens de noodige magt tot het bezetten van vestingen en liniën, en eindelijk tot het aanvullen der verliezen, kunnen worden verkregen?

Ter beantwoording van die vraag zal ik de hoofdbeginselen mededeelen, welke daartoe, *naar mij voorkomt*, in die wet noodig zijn.

Zij zijn in hoofdzaak dezelfde als in bedoelde mijne brochure reeds zijn ontwikkeld.

(1) Hoe moeten de Schutterijen in Nederland worden zamengesteld en ingerigt? Beantwoording van die vraag met bijvoeging eener Proeve van eene wet op de Schutterijen. 's Hage, Visser 1862.

1^e *Algemeene dienstpligt* (1).

In Pruisen zijn alle mannelijke ingezetenen dienstpligtig met het begin van hun 18^e tot het eind van hun 49^e jaar (2); in Frankrijk schijnt men er mede aan te denken, den algemeenen dienstpligt in te voeren; in Zwitserland, het land der vrijheid, is elk Zwitser tot militaire dienst verplicht met het begin van zijn 20ste tot het verstrijken van zijn 44ste jaar (3); in Denemarken heeft men, door de gevoelige les van den jongsten oorlog geleerd, onlangs algemeenen dienstpligt ingevoerd, terwijl in Zweden de verplichting om deel te maken van de algemeene bevaring (de schutterij aldaar) tot verdediging van het Rijk aan ieder Zweed van 20—25 jaar is opgelegd.

Voor ons land was dit beginsel reeds in de *Pacificatie van Gent* opgenomen; later bepaalde Art. 8 der *Unie van Utrecht* mede „dat alle ingezetenen van 18—60 jaren zouden worden ge-„monsterd en opgeschreven om te kunnen worden opgeroepen „tot bescherming en verzekering van de geünieerde landen, „terwijl Art. 177 onzer Grondwet het dragen der wapenen tot onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied, een der *eerste* pligten van *alle* ingezetenen noemt.

Hoewel daarbij wel niet uitdrukkelijk is voorgeschreven dat zulks bij de Schutterij moet geschieden, is het er evenmin bij verboden, terwijl uit de verklaring van de Commissie tot Grondwetsherziening van 1815, — van welke wet dit art. 177 is overgenomen: „De *geheele* natie in *Schutterijen vereenigd* zal, is de „nood daar, hare vrijheid en onafhankelijkheid tegen ieder vijand „kunnen verdedigen, „ — blijkt dat zulks wel degelijk in de bedoeling heeft gelegen.

Trouwens! Zoo lang de bijzondere wet niet voorschrijft op welke wijze de ingezetenen dien eersten pligt moeten uitoefenen, blijft die Grondwetsbepaling een doode letter.

Bij de wet op de Schutterijen heeft men gelegenheid aan die woorden leven, aan die bepaling uitvoering te geven. Zulks behoort dan ook te geschieden.

(1) Brochure bl. 16—18.

(2) Zie bijlage N°. 1.

(3) Zie bijlage N°. 2.

2°. *Dienstpligtige leeftijd bij de Schutterij van het 21ste tot en met het 30ste jaar.*

Alle ingezetenen dienen daardoor 10 jaar. De miliciens 5 bij het leger en 5 bij de veldschutterij; die niet tot het leger hebben behoord, 5 jaar actief en 5 jaar in reserve bij de schutterij. De dienst bij de militie strekt, door die bepaling, in compensatie. Dit heeft mij er mede toe gebragt, om aan de dienst tot het 30ste boven die tot het 34ste, vroeger door mij voorgesteld, de voorkeur te hechten.

3°. *Afscheiding van gehuwden en ongehuwden.*

De eersten vormen de 1ste, de tweede de 2de klasse van schutterpligtigen. De ongehuwden rukken in tijd van oorlog het eerste uit, waardoor de Staat niet voor de achtergebleven behoeftige huisgezinnen, en later mogelijk voor weduwen en weezen te zorgen heeft.

Zoowel uit een militair als staathuishoudkundig oogpunt, zijn jonge menschen, die geen zorgen achterlaten, en door welker verlies het familieleven het minst verbroken wordt, het best voor den oorlog geschikt.

4°. *De klassen moeten scherp afgescheiden blijven*, opdat de verschillende kompagnien of batallions steeds met hun kader gereed zijn op het eerste teeken uit te rukken.

5°. *Plaatsvervangning niet toe te staan.*

Allen zijn gelijkelijk tot het voeren der wapenen verplicht. In tijd van vrede geeft het optreden der gegoeden in de schutterij der gemeenten waarborgen van orde, en kan zij beter dan thans strekken tot „behoud der inwendige rust (1).”

Die het beneden zich acht als gewoon schutter in het gelid te staan, zorge vóór hij schutterpligtig wordt, de vereischen tot hoogere graden of rangen te verkrijgen.

Het algemeen invoeren, onder goede leiding, van oefeningen in den wapenhandel op de scholen, en het aanmoedigen van schietoefeningen onder de bevolking, ook onder de studenten der aca-

(1) *Secondaire* bestemming der Schutterijen bij de Grondwet voorgeschreven, ook blijkens de Memorie v. Toelichting van het wets-ontwerp, waarbij in 1848 de herziening van het Hoofdstuk over de Defensie werd voorgesteld, en dien overeenkomstig ook is aangenomen.

demiën, kan daartoe leiden, en tevens dienstig zijn om aan onze jongelingschap in het algemeen eene meer mannelijke rigting te geven. In oorlogstijd plaatsvervanging toe te staan, kan leiden tot ontbinding en tot het opnemen van recruten of minder geoefenden, daar al wat geoefend is tot het 31ste jaar aan de dienst is verbonden.

6°. *De Schutterijen der gemeenten wordt verdeeld in:*

a Veld-schutterij, bestemd om dadelijk bij het veldleger op te treden.

b Vesting- en liniën-schutterij, tot het bezetten der vestingen en liniën.

c Reserve-schutterij, tot het aanvullen der verliezen en het verrigten van bijzondere dienst.

Deze verdeeling geschiedt, omdat de bestemming van elk dezer deelen van overwegenden invloed behoort te wezen op haar geheele zijn. Daarnaar moet hare samenstelling worden geregeld, kader aan haar worden gegeven; bij alle oefeningen moet die bestemming steeds in het oog worden gehouden.

In de eerste plaats en in bijzonderheden zal ik de Veld-schutterij bespreken, omdat het op haar het meest en tevens het eerst aankomt.

Zij behoort, zoo als wij gezien hebben, te worden zamengesteld uit mannen, die aan krijgstucht zijn gewend en eene betere oefening hebben ontvangen dan in de gemeenten kan worden gegeven; derhalve uit de schutterpligtigen van 25—30 jaar, die als miliciens of vrijwilliger bij het leger hebben gediend.

Gemiddeld zijn sedert de laatste 5 jaren, jaarlijks aan 7417 miliciens en 1570 vrijwilligers, dus aan 8987 man het paspoort uitgereikt.

Gedurende de 5 schutterjaren het versterf en verloop op 10% rekenende, wordt dit cijfer op 8089 teruggebragt, waarvan 65% of 5257 man ongehuwd, zijnde voor bedoelde 5 jaren dus 26285 man ongehuwden, gewezen militairen, welke de 1ste klasse der Veld-schutterij uitmaken.

Hoe die te organiseren en bij oorlog op de meest rationeele wijze te gebruiken?

Reeds vroeger (1) is door mij betoogd, dat zich onder die

(1) Zie Militaire Spectator 1862, bl. 591.

gewezen militairen omstreeks 21585 Infanteristen, 1100 Veldartilleristen, 2000 Vesting-artilleristen, 275 Dragonders, 85 Pontonniers en 240 Mineurs en Sappeurs bevinden, en dat het in den aard der zaak ligt, dat zij, die vroeger bijv. bij de Dragonders hebben gediend, niet zoo als thans plaats heeft, als schutter beginnen moeten de Infanterie-exercitiën te leeren (1). Ieder blijft bij het wapen, waarvan hij de oefeningen kent.

De *Artilleristen* zullen in de vestingen, forten en versterkte positiën, waar men in oorlogstijd voor dat wapen steeds handen te kort schiet, uitstekende diensten bewijzen.

De gewezen *Dragonders* kan men voor ordonnancen, estafettes, oppassers van officierspaarden enz. gebruiken, ten einde de regimenten Kavallerie compleet te houden, die anders ligt $\frac{1}{4}$ van het effectief aan die soort van dienst en detachementen verliezen, en toch bij een terugtocht over de Veluwe in de achterhoede zoo sterk mogelijk dienen te zijn.

De *Pontonniers* kunnen voor een gedeelte in de bruggenhoofden van den IJssel worden gelegd, voor een ander gedeelte op Dordrecht gedirigeerd en bij den vlottenden trein ingedeeld; terwijl de 270 Mineurs bij het stellen der inundatiën, het opwerpen van aardwerken, het vervaardigen van kolonnewegen en het verrigten van Pionniersdienst van veel dienst zullen zijn.

De *Infanterie* wordt in kompagniën en bataillons ingedeeld. Aan zieken en achterblijvers op 1585 man rekenende, en de 1800 man kader, die zich onder de schutterpligtigen bevinden er af-trekkende, houden wij 18200 gewone schutters over. De organieke sterkte eener kompagnie op 150 man stellende, verkrijgen wij alsdan 121 kompagniën, of 24 bataillons, waarvan 1 met 6 kompagniën.

Wanneer wij bij de 19 bataillons infanterie van het leger nu nog 24 kunnen voegen, allen zamengesteld uit schutters die bij het leger hebben gediend en daar zijn geoefend, dan wordt de verdediging van den IJssel, welke thans onmogelijk is, bepaaldelijk voor eenigen tijd, dien men tot het stellen der inundatiën van de Utrechtsche linie noodig heeft, verzekerd. Dan heeft men 5 bataillons bijv. beschikbaar voor de daartoe in te rigtendefensieve stelling van

(1) Bl. 42—45, brochure.

Mastenbroek; 5 bataillons achter den beneden-IJssel verdedigen dat gedeelte der rivier, sluiten aan 4 bataillons tegenover Deventer geplaatst, terwijl nog twee andere brigaden, eveneens achter den Boven-IJssel, met de kavallerie en rijdende artillerie eene geconcentreerde stelling innemen, de eene van 8 bataillons tegenover Zutphen, de andere van 12 achter het vak Westervoort-Doesburg. De gedetacheerde 4 bataillons in de Overbetuwe dan nog met 2 versterkende, blijven er nog 7 bataillons of 36 kompagnieën over, om in de nabijheid van den oever tot observeering van de rivier te worden opgesteld. Het zal alsdan voor den vijand eene hoogst moeilijke zoo niet gewaagde operatie zijn om den overtocht van de aldus bewaakte en verdedigde rivier te forceeren, en onder het vuur der verdedigers troepen over te brengen en pontons te water te laten.

Dat hij onder zoodanige omstandigheden trachten zal de rivier te omtrekken is natuurlijk. Reden te meer waarom de stelling bij Mastenbroek links, en die in de Overbetuwe met een werk op den kop bij Panterden rechts, noodzakelijk zijn, maar bewijs tevens, hoe zeer het voor het behoud van de onafhankelijk des Vaderlands gebiedend wordt gevorderd, dat de Schutterij zoodanige inrigting verkrijge, dat zij in staat worde zulk een gewigtige dienst aan het Vaderland te kunnen bewijzen.

Behoort daartoe in de eerste plaats dat de gewezen militairen als schutters voor het veldleger bestemd, *bij elkander gehouden* en afzonderlijk *georganiseerd* worden, in de tweede plaats behoort eene goede *oefening* hen daartoe geschikt te maken. Alvoers derhalve te bespreken hoe die 24 bataillons worden geëncadreerd, wensch ik, daar goed geoefend te zijn voor deze schutterij een hoofdvereischte is, nopens die oefening mijne denkbeelden te ontwikkelen.

Op den voorgrond staat, dat men van Schutterij nimmer iets goeds kan verwachten, wanneer het leger zelf niet beter geoefend wordt. Is dat leger, de kern, niet voldoende, niet deugdelijk geoefend, dan is het ongerijmd op bruikbare veldschutters te rekenen. Goede vruchten plukt men toch alleen van een krachtigen boomstam.

De eerste oefeningstijd der militie dient daartoe op 6 maanden gesteld, en aan elke ligting in haar geheel *minstens* eens, en dan het jaar vóór zij ontslagen wordt, in een kamp vereenigd of in groote garnizoenen samengetrokken, eene duchtige herhaling van het geheel gegeven. Eene afdoende regeling der Schutterij is anders onbegonnen en ook overbodig werk. Dan kan men even goed de zaak laten zoo als zij is, of beter nog, om aan de bevolking geen lasten op te leggen, die toch tot geen praktische uitkomst kunnen leiden, de geheele Schutterij afschaffen.

Wordt de Militie echter op bedoelde wijze geoefend, dan hebben de miliciens, daar zij het ontbrekende aan vrijwilligers bij de korpsen moeten aanvullen en er veel vrijwilligers (1) ontbreken, voor de helft 15 maanden en de overige 6 maanden als eerste oefening gediend, gemiddeld dus $10\frac{1}{2}$ maand. De vrijwilligers zijn natuurlijk volledig geoefend kunnen worden. Na het voorlaatste militiejaar nog 6 weken onder de wapens te hebben gestaan, treedt alsnu, volgens mijn voorstel, de ontslagen militieligting *in haar geheel* met de gepasporteerde vrijwilligers het eerste schutterjaar in.

In zooverre nu mijn vroeger ontwerp wijzigende, en het ge gronde van de bemerkingen daarop gemaakt gaarne erkennende, wensch ik die gewezen militairen ook als schutter nog aan het bijwonen van oefeningen te onderwerpen, en acht ik het daartoe dienstig hen om het andere jaar, en dus nog tweemaal, in een kamp te doen vereenigen, telkens gedurende 3 weken.

Hun oefeningstijd zou alsdan zijn:

Eerste militiejaar $10\frac{1}{2}$ maand gemiddeld.

Voorlaatste idem 6 weken kamp.

Eerste schutterjaar 0 " "

Tweede idem 3 " "

Derde idem 0 " "

Vierde idem 3 " "

Indien, wat zoowel een politiek als strategisch belang heeft, nabij den IJssel, en zoo noodig mede bij Rijen in Noord-Brabant, een *permanent* kamp werd ingerigt, dan kon daar bijv. jaarlijks

(1) Volgens de bijlagen der begrooting voor 1866, ontbraken er op 1 Augustus 1865, 5685 vrijwilligers, bij de Infanterie alleen 4928.

de helft der Schutterij, liefst gelijktijdig met troepengedeelten van het leger, geoefend worden.

De oefening in een kamp verdient toch verreweg de voorkeur boven die in de gemeenten of zelfs in garnizoensplaatsen. Bij goede regeling kan men daar in 3 weken meer doen dan anders in zes.

Men heeft terreinen, geschikt tot alle oefeningen, hetgeen bij de meeste gemeenten ontbreekt, de kogelvangers in de nabijheid der legerplaats, zoodat men na enkele dagen de oefeningen in rij en gelid te hebben herhaald, aan die in het schijfschieten tevens die in het tirailieren of de velddienst kan verbinden en een uur of zes daags met vrucht en verscheidenheid bezig kan blijven.

Bovendien wordt, hetgeen hooge waarde bezit, door zoodanige troepenvereeniging de militaire geest levendig gehouden of opgewekt, en bijaldien het kamp achter den IJssel bij Terlet, of op de heidevelden achter Spankeren of bij Soeren wordt gelegd, — l'homme blanc wil het bij Wolfhesen — dan leert men daar het terrein kennen, het leger, dat de rivier verdedigen moet, aanschouwt haar, kan daar stellingen innemen, en op die wijze kunnen zoo-wel aanvoerders als officieren en minderen goed voorbereid worden.

Hunne handelingen zullen in tijd van oorlog daardoor zekerder, hunne taak ligter worden en de goede uitkomst van de IJssel-verdediging in evenredigheid meer verzekerd zijn.

Wordt de oefening van de Veld-schutterij op deze wijze geregeld, dan zullen waarschijnlijk de sprekers van 5 Januarij jl. in dezo Vereeniging van hun toen geuit denkbeeld, gegrond op het vorig gebrekkig wetsontwerp, terugkomen.

„Zeer te regt verklaarde toen de heer Booms, dat de Schutterij, die als versterking van het leger noodig was, zelfs bij het aannemen van het toen aanhangig wetsontwerp, de vereischte zamenhang zou missen om dadelijk in het open veld tegen den vijand te worden aangevoerd. „Hieromtrent,” voegde de geachte Spreker er bij, „wordt vrij eenstemmig gedacht, zoo in het leger als door de deskundigen van de Schutterij. Op eene krachtige organisatie is weinig vooruitzigt. Welnu, men make het leger te velde los van die Schutterij, en geve ons 4 regimenten meer ter waarde van 12 à 16000 man.”

De heeren STIELTJES en WEITZEL deelden hetzelfde gevoelen, en het moet gezegd worden, zoo als de zaken toen, 5 Januarij jl. stonden, was er in waarheid al zeer weinig kans, dat wij een goed ontwerp op Schutterijen verkrijgen zouden.

Niet omdat de hooge noodzakelijkheid daartoe in baren geheelen omvang werd gevoeld, maar meer omdat eindelijk aan den algemeenen drang wel diende voldaan te worden, had men *iets* gegeven.

Bij gemis aan praktisch beginsel, helder inzicht in de zaak en organiseerenden geest, waren in het aangeboden en nu gelukkig ingetrokken ontwerp ondergeschikte punten wel aanmerkelijk verbeterd, maar het eerst noodige, het voornaamste waarop alles aankomt en waarvoor wij Schutterijen moeten hebben, 25 000 man geschikt om reeds bij het uitbreken van den oorlog in het open veld te kunnen optrekken en den eersten aanloop des vijands tegen te houden, — dat verkreeg men door het ontwerp *niet*.

Wel werd hoog opgegeven van de zorg voor de belangen van 's lands verdediging, maar behalve meerder oefening in de steden en, het wordt gaarne erkend, beter organisatie aldaar, dacht men dat het al wel was als het „flinke landvolk” na slechts 16 oefeningen in het eerste nog in elk der vier overige jaren 8 maal eene oefening bijwoonde.

Het was dus niet zonder grond, dat de heeren, zoo even genoemd, met het oog op de regering toen aan het bewind, op eene krachtiger organisatie weinig vooruitzigt zagen, en bij de algemeene strekking, die steeds bij ons heeft bestaan om, waar het den militairen dienstplicht geldt, toch maar zoo weinig mogelijk van de bevolking te vergen, — het leger te velde met 4 regimenten Infanterie meer, liever van zoodanige Schutterij zagen losgemaakt.

Maar thans! De genius des oorlogs, die sedert met ongedachte snelheid gansch Duitschland is doorgetrokken, overal verschrikking, onderdrukking en vernieling achterlatende, heeft zijn brandenden fakkel naauwelijks gebluscht, en de vroeger door velen miskende achterlaadgeweren zijn als dreigende spookseels verschenen; het is mogelijk dat ons volk nu genoegzaam is ontwaakt, dat het gewigt der tijden gevoeld, het nakend gevaar bespeurd, onze toestand cindelijk begrepen wordt. Bovendien — eene andere re-

gering is opgetreden; door haar worden volkswapeningen aange-moedigd, munities kosteloos verstrekt, meerder levenskracht in het militaire opgewekt. De wet op de Schutterijen is ook door haar beloofd. Alle hoop derhalve, dat deze op meer praktische grondslagen zal berusten, eene krachtiger organisatie zal aanbieden.

En daarom zeg ik: neen, thans niet los van de schutterij, maar daarentegen juist naar een beter verband tusschen haar en het leger getracht! De Schutterij heeft een te roemrijk verleden (1), om roekeloos en zonder dat het uiterste beproefd is, den staf over haar te breken. Groote diensten heeft zij voormaals aan het Vaderland bewezen. Zij kan en zal en wenscht dit ook nog. Het oogenblik daarom aangegrepen! Er is reeds leven onder het volk gekomen. Het vraagt om wapens, het wil ongevergd zich oefenen, het verlangt gereed te zijn wanneer met den vreemdeling om den geboortegrond, om het bezit van onzen naam, onze eer en onze vrijheid zal worden gestreden. De massa van het volk is niet van der Vaderen deugden ontaard, en zal als voorheen „on-„der Godes genaede den vijandt het landt tot de uytterste man „toe met eene Batavische constantie disputeren.” Stelt het daartoe in staat. De regering en zij, die de vertegenwoordigers des volks moeten zijn, hebben slechts te willen, hebben slechts het volk tot den strijd bruikbaar te doen worden, leiding en rigting te geven aan, verband te brengen in die op zich zelf staande pogingen, te zorgen dat zij vruchtbaar worden voor het groote doel.

Maar daartoe moet dat doel ook nimmer worden voorbijgezien: men moet weten wat men wil en willen wat men wenscht. Verband tusschen leger en Schutterij, tusschen middel en doel, tusschen opleiding en bestemming, dat wordt geëischt!

Steeds gedachtig aan den IJssel en wat ons daar wacht, mag er niet getransigeerd, mogen geen halve maatregelen genomen worden. Waar zelfs door hem, die gelijkheid van standen heeft geproclameerd, geen gelijkheid van schutterdienst voor allen (2)

(1) Zie o. a. daarover C. J. SICKESZ. De Schutterijen in Nederland. Academisch proefschrift enz. Utrecht. 1864.

(2) Regerings-ontwerp, Junij 1864 door de Ministers THORBECKE en BLANKEN aangeboden, waarbij werd voorgesteld: In *groot*e gemeenten 24 oefeningen in het eerste, 16 in de volgende jaren (art. 124) benevens twee wapen-

verkregen is kunnen worden, niet gevorderd dat bijzondere belangen en diensten tegen elkander op een goudschaaltje worden afgewogen, maar steeds het *algemeen* belang voor oogen houdende den eisch gesteld, dat *ieder*, zonder onderscheid, getrouw aan den eersten plicht door de Grondwet aan elk Nederlander opgelegd, tot handhaving van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied de wapenen drage en daarmede zijn vaderland verdedige, *ieder naar beste vermogen* en tot het *meeste nut*. Die niet kan schieten, leere het eerst, voor hij naar de grenzen trekt; maar hij die het kan, wachte daarom niet tot de andere het heeft geleerd!

Zes weken oefening gedurende den ganschen Schutterdiensttijd zal men toch niet eene te zware dienst willen noemen, te meer als de schutter er voor betaald wordt. Het zou ook bepaaldelijk veel te weinig zijn, indien men op den eens gelegden goeden grondslag niet slechts voort te bouwen had, of bijaldien men die Schutterij niet in een kamp bijeen trekt, maar in de gemeenten zelf, liefst zoo gemakkelijk mogelijk, en dan natuurlijk liefst nog zoo min en zoo kort mogelijk aan oefeningen onderwerpt.

Dat oefenen in een kamp is toch de oplossing van het vraagstuk om in den *kortsten* tijd het *meest* te kunnen verrigten; m. a. w., om bij een minimum van last, tijd- en arbeidsverlies voor den schutter en van kosten voor het Rijk, eene voldoende geoefendheid te verkrijgen.

In Zweden is bij de laatste reorganisatie de oefening der *beväring* op soortgelijke wijze als door mij wordt bedoeld geregeld. Het is bekend, dat de Koning van dat Rijk, een Vorst met vrijzinnige beginselen, door zijne onderdanen geliefd en door het leger om zijn ridderlijk karakter en praktisch militaire denkbeelden hoog vereerd, zelf tot die reorganisatie het initiatief heeft gegeven.

In eene brochure, het vorige jaar te Stockholm uitgekomen (1),

schouwingen (art. 123); in *kleinere* konden de oefeningen het eerste jaar tot 16 en de volgende jaren tot 8 oefeningen en 1 wapenschouwing worden beperkt (art. 125), en in *nog kleinere* gemeenten kon de Schutterij zoowel van oefeningen als wapenschouwing geheel worden vrijgelaten (art. 141).

(1) Eenige gedachten, rakende de organisatie der Zweedsche armée, neergesteld voor Vrienden van het Vaderland. Stockholm 1865. De vertaling in H. S. in de Bibliotheek van het M. v. O.

welke algemeen aan dien Vorst wordt toegeschreven, wordt no-
pens de oefening der bevrining gezegd: „Neemt men slechts 40
„dagen voor de opleiding van de bevrings-rekruten, — en om
„hen voor soldaat bruikbaar te maken, kan men waarlijk geen
„minderen maatstaf aannemen, — zoo moeten zij tot het ver-
„krijgen van eenige bruikbaarheid voor den oorlog *zekere troepen-
„vereenigingen bijoonen*, bijv. gedurende 4 jaar, en zoo als nu in
„15 dagen, gelijktijdig met de stamtroepen.”

Mogt men echter bij ons, ongeacht het noodzakelijke daarvan,
ongeacht al de voordeelen aan de oefening in een kamp ver-
bonden, het toch maar liever, om zoo te zeggen, op de slofjes
laten afdoen, mogelijk tegen de wenschen der regering in; wil
men zich tevreden stellen met *iets*, wat blijken zal in de eerste
oogenblikken van een oorlog *niets* bruikbaars te wezen, omdat
het alsdan aan die voor het eerst van heinde en verre bijreng-
bragte brokstukken aan samenhang, aan samenwerking, aan aan-
sluiting, aan eenheid, aan begrip van wat er gedaan moet worden,
aan initiatief, aan gevoel van kracht, aan vertrouwen op zich
zelf en op de aanvoorders, aan dat alles, wat toch met geen
mogelijkheid gemist kan worden, wil men op eenige goede uit-
komst rekenen, zal ontbreken, — dan, — na het vorenstaande
behoeft het geen nader betoog, moeten die gewezen militairen
in hunne gemeenten aan sommige oefeningen van de overige
schutterpligtigen onderworpen blijven.

Wij zullen nu de wijze bespreken, waarop de Veldschutterij
kan worden geëncadreerd.

Zoo als wij gezien hebben, zijn er 24 bataillons, waarvan 1
met 6 en de overige met 5, dus te zamen 121 kompagniën.

Elke kompagnie dient te verkrijgen:

1 kapitein,

2 luitenants,

1 onder-luitenant,

8 onder-officieren, en

8 korporanls, d. i. 20 man kader op 150 schutters, in ver-
houding als 1 : 7, dezelfde die in Pruisen is aangenomen.

Met inbegrip van 24 bataillons-kommandanten en even zooveel adjudanten, — van kolonels enz. is geen sprake, daar om alle entraverende tusschenpersonen te vermijden, de bataillons-formatie volgens mij de beste is, — hebben wij dus 411 officieren, 121 onder-luitenants, 968 onder-officieren en even zooveel korporaals noodig.

Hier zie ik mij verplicht, even als met betrekking tot de oefening der Veld-schutterij is geschied, op den voorgrond te stellen, dat ook de *organisatie* van het leger in verband met de behoefte der Schutterij aan kaders dient te worden gebragt. Bepaaldelijk is het daartoe hoog noodig dat die der Infanterie worde gewijzigd.

Ik zal niet spreken over te groote sterkte der kompagnien, wanneer alle ligtingen der militie onder de wapenen zullen zijn, doch mij slechts voorloopig bepalen er op te wijzen, dat elke kompagnie, mede voor de behoefte der Schutterij, met 2 serganten dient te worden vermeerderd, waardoor men voor dat doel 396 onder-officieren beschikbaar verkrijgt.

't Is onbegrijpelijk; men weet het: zonder Schutterij bij het veldleger, is ons land niet te verdedigen. 't Staat in officiële rapporten, het Comité van defensie heeft het gezegd, de Regering zelf heeft het o. a. in de Memorie van Beantwoording betrekkelijk het wets-ontwerp op de Nationale Militie verklaard, zij die de belangen des volks behoorden voor te staan weten het allen, of kunnen en moeten het althans weten; men erkent tevens allerwege, dat *bruikbare* Schutterij voor het veldleger *niet* bestaat, en dat het leger er *niet* op is ingerigt om die schutterij met het noodige kader bij te staan;... en toch! men scheen gerust, men heeft althans den tijd genomen. Waarom zich ook gehaast? 't Is ook al zoo lang goed gegaan; jaren achtereen is er bijna niets verrigt, dat in dien toestand eenige verbetering heeft gebragt. Ik heb slechts in herinnering te brengen, dat de thans vigerende hoogst gebrekkige wet op de Schutterij van het jaar 1827, de grondwet van 1848 is, en de militiewet den 1ⁿ Januarij a. s. reeds 5 volle jaren in werking zal zijn! Blijkbaar gevoelde men zich *tout à son aise*.... Met erkend zwakke dijken, zonder waterkeering, zonder sluizen, wachtte men de Novemberstormen en het springgetijde af!...

Zoo verslapt en versuft is de geest des volks, dat toen in

1864 het vorige wetsontwerp op de Schutterijen werd aangeboden, dat — het wordt door geen enkel deskundige ontkend — op verre na niet in de behoefte voor de verdediging voorzag, het voorloopig verslag (1) deze merkwaardige woorden behelsde, die zoo geheel en al het anti-militaire van een gedeelte onzer volksvertegenwoordiging kenschetsen:

„In hun oog (van een gedeelte der leden) straalde in de wet „reeds te zeer de *neiging* door tot militaire inrigting der schut- „terkorpzen en militaire afrigting der schutters.”

De neiging zelfs tot, het overhellen naar, een zweem ter verkrijgen van het militaire was, naar dat verlicht oordeel, voor de schutterijen zelfs verkeerdt!

Is het niet betreurenswaardig, Mijne Heeren! wanneer zulke woorden van volksvertegenwoordigers worden vernomen? Levert het, daar de Grondwet gebiedt dat de schutterijen in tijden van oorlog en gevaar tot verdediging des vaderlands moeten dienen, niet het bewijs van verregaande onbekendheid met hetgeen voor het bewaren van onze onafhankelijkheid wordt gevorderd? Werd aan zulke stemmen gehoor gegeven, het vaderland ging zijn verderf te gemoet! (*Toejuching.*)

Ik heb er met een enkel woord reeds op gewezen, dat zich onder de schutterij van het veldleger ± 1800 man kader bevindt; ik dien zulks aan te toonen.

Bij elke kompagnie infanterie kunnen, zoo als men weet, van elke ligting miliciens twee, die voor het blijvend gedeelte aangewezen en derhalve bestemd zijn om 15 maanden te dienen, tot korporaal boven de formatie worden aangesteld, d. i. voor de 5 ligtingen en de 9 regimenten dus $5 \times 9 \times 22 \times 2 = 1980$.

Ik neem echter aan dat er niet minder dan 700 om de eene of andere reden ontbreken, dan houden wij onder de schutterpligtigen toch nog 1280 gewezen korporaals-miliciens over. Voor de 121 kompagniën zijn echter niet meer dan 968 korporaals noodig, zoodat er nog 312 overcompleet zijn.

De eerste oefeningstijd voor die korporaals is 15 maanden geweest, waarvan zij denkelijk 8 als korporaal dienst gedaan en schoolonderwijs ontvangen hebben. In hun vóórlaatste militie-jaar

(1) Zie dit voorloopig verslag, bl. 3.

zijn zij nog 6 weken onder de wapens geweest, vervolgens hebben zij als korporaal bij de schutterij nog 3 weken gekampeerd. Ik acht dus de onderstelling niet te gewaagd, dat van de 312 oudsten er 242 — d. i. 2 voor elke kompagnie —, geschikt zijn om in hun 4^e schutter- en, wat niet uit het oog moet worden verloren, hun 29ste levensjaar, bij het nogmaals voor 3 weken betrekken van een kamp, als sergeant op te treden.

Wanneer van de 396 onder-officieren, die het leger zou dienen te verstrekken, er 3 bij elke kompagnie worden geplaatst, d. i. $3 \times 121 = 363$, dan moeten er nog even zooveel tot aanvulling van het benoodigde onderofficiers-kader gevonden worden.

Grootendeels bevinden die zich mede reeds onder de schutterpligtigen voor het veldleger.

Het is toch algemeen erkend, dat het onder-officiers-kader bij de infanterie meerendeels zeer jong is. In den regel zal men bij eene kompagnie niet meer dan 2 onder-officieren aantreffen, die in hun 2^e engagement dienen. Ik stel echter 3. De overigen nemen na expiratie van hunne verbindtenis, hetzij van 6, hetzij van 10 jaren, naarmate zij op 18jarigen leeftijd bij de korpsen of hun 16^e jaar bij het instructie-bataillon in dienst getreden zijn, hun paspoort, en gaan, soms ook met vervroegd ontslag in burgerlijke betrekkingen over, die veel beter betaald worden en bovenal eene betere toekomst waarborgen. Ik reken — en doe zulks met voordacht ruim — dat er in elke 6 jaren per kompagnie, hetzij als officier, hetzij naar Oost-Indië, 2 afgaan, dan blijkt het, dat er gedurende zoodanig tijdvak van elke kompagnie 3 onder-officieren van 24, 25 of 26 jarigen leeftijd de militaire dienst verlaten, doch gemiddeld nog gedurende 5 jaar schutterpligtig zullen blijven. Voor de 9 regimenten infanterie is zulks per jaar dus gemiddeld $\frac{3 \times 22 \times 9}{6} = 99$ of 100, hetgeen voor

de 5 schutterjaren op 500 onder-officieren komt te staan, waarvan $65\% = 325$ ongetrouwd, die onder het getal schutters zijn begrepen.

De 40 onderofficieren, die ontbreken, zouden uit het leger kunnen worden getrokken. Het vaste kader bij het instructie-bataillon en de militaire Akademie heeft er 62, doch die komen eerst in oorlogstijd beschikbaar en kunnen dus in vreedstijd met de kompagnieën schutters niet kamperen.

Naar mij voorkomt is het dan ook beter om voor de veld-schutterij een zeker getal onder-officieren te trekken uit dat gedeelte der schutterij, hetwelk bestemd is om in oorlogstijd de vestingen en liniën te bezetten, en naar mijne berekening, wat de 1ste klasse, de ongehuwden, betreft, $\pm$ 25 400 man, in 168 kompagnien van 150 man ingedeeld, sterk zal zijn.

Bepaalt men nu, dat elk dezer kompagnien een van de beste onder-officieren boven de formatie voert, dat die onder-officier elk jaar met de Veld-schutterij kampeert en tot vergoeding, voor elke week bijv. f 25,—, dus f 75,— in het geheel ontvangt, dan strekt zulks en tot completeering van het kader der veld-schutterij, waarbij hij wordt ingedeeld, en tevens tot vorming van praktisch bruikbare instructeurs bij de Vesting- en Liniën-schutterij.

Zamentrekkende uit welke bestanddeelen het onderofficiers-kader voor de Veld-schutterij zou bestaan, vinden wij:

- a. 363 onder-officieren door het leger te verstrekken,
- b. 325 welke reeds als zoodanig bij het leger hebben gediend,
- c. 242 van de gewezen korporaal-miliciens uit het 4^e schutter-jaar,
- d. 168 onderofficieren, die bij de vesting- en liniën-schutterij boven de formatie tellen.

In het geheel dus 1098, waarvan 121, onverschillig van welke categorie, die het beste voldoen, met den rang van onder-luitenant, en tegen betaling van f 100 voor die 3 weken kamp, bij de kompagnien als officier dienst doen.

Een enkel woord over die onder-luitenants! Zoo als ik reeds vroeger heb betoogd (1), ben ik niet voor het invoeren van de zoodanigen bij het leger, vooral om de valsche maatschappelijke en militaire positie, waarin zij, naar mij voorkomt, verkeeren, ook ten gevolge van hunne geringe bezoldiging, het wonen in de kazernes, enz., doch bij bataillons schutterij, die jaarlijks slechts voor enkele weken in een kamp worden bijeengetrokken, waar van geen wonen in kazernes sprake is, waar de dienst dus gelijkelijk op officieren en onder-luitenants rust, waar deze in verhouding tot den tijd dat zij als zoodanig optreden, zeer ruim

(1) *Militaire Spectator* 1862. bl. 594.

zijn betaald, daar kunnen onder-luitenants in al zulke gevallen, waarvoor minder intellectueele ontwikkeling dan wel een vertrouwd toezigt wordt vereischt, van goede dienst zijn.

Wat de officieren betreft, zouden bij een bataillon veld-schutterij de bataillons-kommandant, de luitenant-adjutant, 2 kapiteins en 3 à 5 luitenants uit het leger moeten worden getrokken, wil men van eene goede leiding verzekerd zijn en op die 21000 man infanterie, zoo als noodzakelijk is, voor de IJsselverdediging kunnen rekenen. Dat zijn dus 168 of 216 officieren.

Laat ons nagaan of wij daartoe stof kunnen vinden.

Het aantal luitenants der infanterie bij het leger
is thans 500

Van de circa 300 onder-officieren, die bij de korpsen het wetenschappelijk onderwijs bijwonen, reken ik dat slechts de helft geschikt is om officier te worden, dat is 150

De kadets der infanterie van het 4e studiejaar . 50

Officieren uit O. I., met verlof, die in oorlogstijd
hier te lande kunnen optreden ± 50

Totaal . 750

Het leger moet behouden, volgens de tegenwoordige formatie:

Voor 8 regimenten infanterie à 53 luitenants 424

„ 1 regiment grenadiers en jagers . . . 71

„ algemeen depot van discipline . . . 6

derhalve . . . 500

Zoodat bij de Schutterij *des noods* 250 officieren uit het leger kunnen worden gedetacheerd, wier plaatsen weder bij opschuiving in oorlogstijd uit voorhanden stof kunnen worden aangevuld. Ik zeg des noods, omdat, zoo als reeds herhaaldelijk ook in deze Vereeniging is betoogd, de infanterie, voor *oorlogsformatie*, meerder kaders noodig heeft, en dat voor kompagnieën van 200, zelfs van 150 man, 2 luitenants in tijd van oorlog te weinig is, vooral indien de stof tot aanvulling der verliezen is uitgeput. Indien wij slechts *stof* tot aanstelling hebben, dan is het zelfs verkieslijk dien 3^{en} luitenant per kompagnie in vreedestijd niet aan te vullen, maar die stof ontbreekt en kan slechts verkregen worden door de onderofficieren — te beginnen met de sergeant-majors, —

beter te betalen en voor hunne toekomst meer waarborgen te geven, door het examen van onderofficieren tot het verkrijgen van den officiersrang te doen wijzigen, en het verkrijgen van den officiersrang meer te doen worden, zoo als zulks ook primitief in de bedoeling lag, eene belooning voor trouwe dienst, gedurende een aantal jaren als onderofficier bewezen.

Het ligt in den aard der zaak, dat de officieren van het leger, bestemd om bij het uitbreken van den oorlog bij de veld-schutterij op te treden, *reeds in vredes tijd* bij de bataillons daarvan niet alleen *ingedeeld* behooren te worden, maar dat zij tevens *daarmede de oefeningskampen betrekken*. Tevens moet gezorgd worden, dat in oorlogstijd zoo weinig mogelijk verwisseling van officieren bij die veld-bataillons plaats vinde. Het zou bijv. verkeerdt wezen om met het kommando van de kamperende bataillons de oudste kapiteins te belasten, welke men kan berekenen, dat na verloop van een jaar bij het leger zelf den Hoofdofficiersrang zullen hebben verkregen. De 24 die bijv. op de 30 oudsten volgen, zouden daarvoor in aanmerking kunnen komen.

Wanneer wij aannemen dat de 216 officieren, voren bedoeld, door het leger worden verstrekt, ontbreken er nog 195.

Wordt echter even als ten aanzien van sommige onderofficieren is voorgesteld, van elke kompagnie der vesting- en liniën-schutterij mede de meest geschikte officier daarbij als Luitenant à la suite gevoegd, en tegen eene jaarlijksche vergoeding van f 150 voor de veld-schutterij bestemd, dan snijdt het mes ook hier weder aan twee kanten: het ontbrekende aan luitenants voor het veldleger wordt aangevuld, en deze officieren brengen het in het kamp geleerde over bij de schutterij hunner gemeente.

Is men het met mij eens, dat de schutterij op de door mij bedoelde wijze zamengesteld, in legerkampen geoefend, en gedeeltelijk door officieren en onder-officieren van het leger, gedeeltelijk door onder-officieren en korporaals die tot dat leger hebben behoord, geëncadreerd, werkelijk deugdelijk zal wezen, en dat die 24 bats. voor hunne taak berekend kunnen zijn, dan zal men mogelijk als bezwaar tegen de uitvoering opwerpen, dat de kosten bovenmatig zullen zijn, en zoo als de geijkte term luidt „de financiële krachten van Nederland te boven zullen gaan.”

Tot geruststelling kan ik echter de verzekering geven, dat zulks in geenen deele het geval zal zijn.

Blijkens eene begrooting van kosten, waarvan ik, om U niet te veel met cijfers te vermoeijen, U de détails besparen zal, doch welke met eenige andere berekeningen als bijlage hier achter is gevoegd (1), zullen de kosten van kampeeren, tractementen aan schutters, onder-officieren, toelagen aan officieren, reiskosten, vergoedingen, transporten enz., op niet meer dan f 175 000 komen.

Voor die som beschikt men in oorlogstijd over een geoefend, georganiseerd en gedisciplineerd corps d'armée van 22 200 man met het kader mede. Elk man kost dus gemiddeld nog geen f 8 's jaars. Dit zal men toch niet te veel noemen; dit zal het arme Nederland tot bevestiging van zijne onafhankelijkheid nog wel kunnen betalen.

Persoonlijke dienst en geld tevens wordt gevorderd. Laat er van dat te boven gaan der financiële krachten niet worden gesproken. Dit is nog nimmer bewezen, en het is ook zoo niet. Wie heeft die krachten gemeten? Vraagt hun, die daarvan altijd opgeven, hoe groot het Nationaal Vermogen van Nederland dan toch is, en in den regel zullen zij het antwoord schuldig blijven. Neen, van Nederland, dat sedert eene reeks van jaren buitengewone welvaart geniet en rijkdommen heeft verkregen, zoodanig, dat de opbrengst der registratie-, hypotheek- en successie-regten in de laatste 25 jaar bijna verdubbeld is (2), dat 150 millioen over heeft voor spoorwegen en nog een aantal millioenen besteedt aan andere werken, riviervverbetering, waterwegen naar zee, enz., dat 123 millioen heeft gegeven tot bevestiging van zijn krediet en steeds voortgaat met te amortiseren, — van dat land zeg ik, gaat eene meerdere uitgave van enkele honderdduizenden, besteed tot bevestiging van zijne onafhankelijkheid en tot verzekering van het rustig bezit van al die werken en schatten, de financiële krachten des volks blijkbaar niet te boven.

Wat de administratieve regeling betreft, deze zou volgenderwijze kunnen plaats hebben.

(1) Zie bijlage N°. 3.

(2) Rede van den Minister van Financiën, den 22 Sept. jl. bij het aanbieden der begrotingswetten voor 1867, uitgesproken.

Elk gewezen militair meldt zich dadelijk na aankomst in eene gemeente bij den Burgemeester, en vertoont zijn paspoort. De miliciens, welke tijdens hun ontslag met groot verlof waren, kunnen daarvan worden ontheven, omdat hunne paspoorten door de korps-kommandanten aan de Burgemeesters worden gezonden.

Binnen veertien dagen nadien, zendt de Burgemeester een kort uittreksel van die paspoorten, vermeldende den naam, voornaam, het korps waarbij en den graad waarin de man heeft gediend, aan den Provinciaal adjudant. Deze heeft van 1—15 Mei de jongste ligting der militie ingedeeld, en deelt alsnu van 1—15 Junij de schutters voor het veldleger in. Hij zal zulks bij zijne overige werkzaamheden wel kunnen waarnemen.

De schutters van dezelfde gemeente worden, voor zooveel zij tot hetzelfde wapen hebben behoord, bijeengehouden. Bijaldien die van eene gemeente geen kompagnie kunnen formeeren, wordt deze door de schutters van nabijzijnde gemeenten tot het organick getal van 150 gebragt.

Op gelijke wijze, maar in breederen kring, maken 5 kompagnien van naburige gemeenten een bataillon uit. Daarna wordt dadelijk het noodige kader ingedeeld, waarmede een hoofd-officier zou kunnen worden belast, tevens aangewezen om in het IJsselkamp eene brigade aan te voeren, van de Provinciale adjudanten opgaven ontvangt van overcomplete gegradueerden en van de vacatures die aangevuld moeten worden, en de kader-lijsten van de geheele schutterij aanhoudt. Elk schutter verkrijgt van den Provinciaal adjudant, door tusschenkomst van den Burgemeester, kennis van het nummer der kompagnie en van het bataillon veldschutterij, waarbij hij is ingedeeld, alsmede van de plaats, waarnaar hij zich, zoo dat bataillon, of de geheele veldschutterij mobiel wordt verklaard of tot kamperen opgeroepen, onverwijld moet begeven.

Dit zal zijn in eene der *algemeene* depôt- en wapenplaatsen, mede reeds in mijne brochure bedoeld (1), Utrecht, Dordrecht, 's Bosch, Doesburg bijv.

De schutter verkrijgt aldaar de hem onthrekende kleeding; de miliciens hebben als zoodanig nog het vorige jaar gekaupeerd;

(1) Bl. 52.

zij kunnen diezelfde kleeding, toen gedragen, behouden. Tot onderscheiding als schutter ontvangen zij bijv. eene roode in stede van eene witte pluim voor de schako. Hunne rekening zou dan ook tot het einde der 5 schutterjaren doorloopen. Dat kleeden zal op die wijze spoedig afgeloopen zijn; het bepaalt zich tot het strikt noodzakelijke. De korte jas bijv. is een ballast in oefeningskampen zoowel als in oorlogstijd. Aan de veld-schutters wordt zij derhalve niet verstrekt, evenmin als dat kleedingstuk volgens mij aan de militie, die slechts voor 5 maanden onder de wapenen komt en niet tot aanvulling van het blijvend gedeelte is aangewezen, zou behoeven te worden uitgereikt, hetgeen eene aanmerkelijke bezuiniging zou geven. De Militie-Commissaris houdt, even als hij zulks over de kleeding der miliciens doet, eens in het jaar eene inspectie over die der schutters.

In die algemeene depôt- en wapenplaatsen worden de schutters mede van wapenen voorzien. Een goed achterlaadgeweer met *daarbij behoorende tot spoedig laden geschikte* patroontasch (dus niet onze tegenwoordige) aan schutters, die slechts 3 weken kamperen, gedurende hun verlofstijd in handen te laten, is voor het onderhoud van die wapens nadeelig, en dus ongeraden.

't Is natuurlijk dat dit alles niet bij de Wet moet worden vastgesteld. De toestanden veranderen tegenwoordig te spoedig. Wat thans zelfs zeer goed zou wezen, kan mogelijk na eenige jaren verkeerd werken. De ondervinding dient mede geraadpleegd. Kleine administratieve afwijkingen van den regel kunnen in het belang der verdediging dikwerf wenschelijk zijn. Zoo zouden bijv. de grens-commiesen, met jagtopzieners, veldwachters enz. van de grensstreken, allen mannen, die de landstreek kennen, zich spoedig oriënteren, gehard tegen vermoeijenissen en gewoon zelfstandig te handelen, bij elkander tot kompagniën vereenigd, en tot het verrigten van den kleinen oorlog bestemd kunnen worden. De wet dient tot zoo iets geen verhindering te wezen.

Het beperkte van den tijd noopt mij, hetgeen op de overige gedeelten van de schutterij betrekking heeft, slechts ter loops aan te stippen.

De Utrechtsche linie dient reeds in het begin van den oorlog bezet, om het van den IJssel terugtrekkend veldleger te kunnen

opnemen. Tevens moet de bezetting der hierboven opgenoemde vestingen worden aangevuld. Met de depôts zullen de schutterijen daarvoor dienen te worden bestemd, en wel die gedeelten, welke in de gemeenten niet alleen zamengesteld, maar tevens aldaar geoefend worden. Met het oog op deze bestemming, noem ik haar *vesting- en liniën-schutterij*.

Zij wordt zamengesteld uit alle mannelijke ingezetenen van 21 jaar, die geen reden van vrijstelling van de dienst bij de militie hebben kunnen doen gelden, doch ten gevolge van hun getrokken nummer niet tot de dienst verplicht zijn geworden. Dit zijn voorzeker zij, die in den regel het best gemist kunnen worden en het minst verzuimen. De maatschappij blijft daardoor zoo veel en zoo lang mogelijk haar geregelden gang behouden, en noodelooze formaliteiten tot inlijving worden vermeden. Uit de bijlagen, hier achter gevoegd (1), blijkt, dat jaarlijks gemiddeld 7000 lotelingen beschikbaar blijven, welke niet in de oproeping zijn begrepen. Voor de 5 actieve schutterjaren is dit 35 000 man. Hiervan is 81 % of 28350 man ongehuwd, zoodat de 1ste klasse dezer schutterij, na aftrek van 10 % voor zieken, versterf of verloop $\pm$ 25 400 man, en de 2de klasse, mede na aftrek van 10 %, $\pm$ 6000, man sterk zal zijn. Deze sterkte is voor het doel voldoende.

De Koning bepaalt uit welke wapens de schutterij eener gemeente bestaat (2).

In plaatsen als den Helder, Vlissingen enz., waar kustbatterijen zijn, kan de schutterij, even als in Engeland, tot het bedienen van die batterijen worden gebezigd. Steeds in die plaatsen blijvende, leeren die schutters zeer naauwkeurig de afstanden in zee schatten, hetgeen een groot voordeel is. Ook in andere plaatsen kunnen vesting-artilleristen worden gevormd. Men zal hen in de liniën voor het bezetten der forten zeer noodig hebben. In de garnizoensplaats waar mineurs en sappeurs liggen, kan een compagnie of een peloton schutter-pionniers worden zamengesteld; daar waar de pontonniers garnizoen houden, kan de schutterij

(1) Zie bijlage N°. 5.

(2) Bl. 27, brochure.

geheel of gedeeltelijk in het slaan van bruggen worden geoefend.

In groote gemeenten — des gevorderd door den Koning aan te wijzen — worden van de schutters, naar gelang der sterkte, pelotons, kompagnïën of bataillons geformeerd.

Zij zijn het eerste jaar, of zoo lang de vereischte geoefendheid niet verkregen is, aan 40, en gedurende de overige jaren aan het bijwonen van 12 verpligte oefeningen onderworpen (1).

Bij die oefeningen dient de bestemming van deze schutterij, het bezetten en verdedigen van vestingen en liuën, in het oog te worden gehouden. Het vormen van scherpschutters, oefeningen in vesting-oorlog, het verkrijgen van begrip omtrent het doel en de wijze van verdediging van vestingwerken, het bepalen van afstanden van de vesting, waar gelegenheid bestaat het bezetten van forten, het opwerpen van traversen, het maken van coupures, van bekleedingsmiddelen enz., is hoofd-, de rest bijzaak.

Het kader wordt uit de geschiktsten genomen.

Eischen van diensttijd en geschiktheid behooren gesteld (2), langer dan verpligte dienst, *vooral voor het kader*, aangemoedigd en beloond te worden, onder verpligting nogtans van het ingetreden schutterjaar uit te dienen, en bij mobiel-verklaring te velde te trekken.

Waar eischen worden gesteld en diensten gevorderd, behooren ook belooningen te worden toegekend.

Even als in het magtige Rome bij de wet was bepaald, dat niemand eenig ambt mogt bekleeden, die niet in het leger van den Staat had gediend, behooren *bij de Wet* aan het verkrijgen van betrekkingen ter betaling van den Staat, de provinciën of de gemeenten staande, regelen te worden gesteld, de betrekkingen geclassificeerd, en naar mate men een zeker aantal jaren bij het leger, de veld-schutterij en de vesting- en liniën-schutterij gediend heeft, regten tot mededinging toegekend, bij de wet gewaarborgd, en als contrôle iedere benoeming in de Staats-Courant openbaar gemaakt, met vermelding van het aantal jaren dienst bij leger of schutterij, en den graad of rang daarbij bekleed.

(1) Bl. 30, brochure.

(2) Bl. 33, id.

Dit is mede, volgens mij, het eenige middel om vrijwilligers van beter gehalte en een deugdelijk kader onder-officieren bij het leger, dat in zulk een naauw verband met de schutterij staat, te verkrijgen. Geeft, bij de Wet, waarborgen voor de toekomst, schaft langzamerhand die hooge hand- en aanbrenggelden en premieën af, besteedt de daardoor bespaarde sommen om soldijen van onder-officieren te verhoogen, en men zal hoogst waarschijnlijk beter resultaten verkrijgen dan thans.

In kleine gemeenten, ten platte lande, voor zoover zij niet in de nabijheid van grootere liggen, zal aan geen oefeningen in rij en gelid kunnen worden gedacht. Zij bepalen zich dan ook tot het schieten naar de schijf.

Het oprigten van schietbanen in elke gemeente behoort verplichtend te zijn, dat van scherpschutters-vereenigingen aange-moedigd te worden (1).

En nu ten slotte, wat ik zal noemen de *reserve-schutterij*. Zij strekt zich uit over alle mannelijke ingezetenen van 21 tot en met 30 jaar, die nog niet in voormelde categorieën zijn begrepen, die dus, — het geval van ongeschiktheid voor de dienst natuurlijk uitgezonderd — redenen van vrijstelling bij de militie hadden, hetzij als eenige zoon, hetzij ten gevolge van de dienst hunner broeders.

Als *verpligte* dienst zijn zij alleen onderworpen aan enkele oefeningen in het schoonmaken, het uit elkander nemen en ineen-zetten van het geweer, 20 schietoefeningen in het eerste en 12 in elk der overige actieve dienstjaren.

Het zou tevens zijn nut kunnen hebben van hun beroep of ambacht aantekening te houden, ten einde in oorlogstijd bij mobielverklaring over hen te kunnen beschikken, de aardwerkers bijv. tot het opwerpen van batterijen, verschansingen, op profiel brengen van wallen enz., schoen- en kleedermakers om voor het leger en de mobielverklarde schutterijen werkzaam te zijn enz.

De reserve-schutterij verkrijgt geen uniform.

De *mobiel-verklaring* der schutterij geschiedt geheel of gedeel-telijk, en steeds door den Koning.

In het belang der orde zal in den regel eene geleidelijke mo-

(1) Bl. 15, brochure

bielverklaring wenschelijk zijn, hetzij bijv. dat de geheele veldschutterij, die steeds het eerst opgeroepen zal worden, in eens, hetzij *ligtingsgewijze*, hetzij een zeker aantal bataillons, *naarmate der provinciën* waartoe die bataillons behooren, worden mobiel verklaard.

De tweede klasse — de gehuwden — worden in oorlogstijd achter de liniën en in de vestingen bijeengetrokken, zooveel mogelijk en voor zooveel noodig bij de depôts der korpsen, daartoe van versterkt kader voorzien, geoefend. In het algemeen dienen zij tot aanvulling der verliezen, of als plaatselijke magt tot verdediging der landstreek of der vesting waar zij verblijf houden.

Zietdaar, Mijne Heeren, wat het laatste gedeelte betreft, in hoofdtrekken slechts eenige algemeene denkbelden.

Het voornaamste is, dat men een helder begrip hebbe van wat er gevorderd wordt; dat men de hulpmiddelen die het laud bezit, wete te gebruiken, en aan elk gedeelte naar geschiktheid, althans voor de eerste oogenblikken, eene bepaalde bestemming aanwijze.

Ik mag van Uw geduld niet meerder vorderen. Toch kan ik niet besluiten, zonder nogmaals op het hooge belang der zaak gewezen, en aan ons aller verplichting jegens het Vaderland te hebben herinnerd.

Laat ons toch vóór dat de storm losbarst, vóór het onherroepelijk te laat zal zijn, zorgen voor onze veiligheid. Wij, die Nederlanders zijn, zullen toch den eisch wel mogen stellen, dat er gewaakt worde dat wij Nederlanders blijven. Alle krachten dan ook ingespannen om te verkrijgen, wat wij weteu dat daartoe nog altijd wordt gemist, een dam tegen vreemd geweld, schutterijen, die met het leger tot verdediging van het Vaderland kunnen dienen.

Het onafhankelijk bestaan van het Vaderland hangt daarvan af. De overheersching, die ons anders wacht, wij weten wat zij is. Wij zien het aan de *Hannoveranen*, waar zij in hun bitteren wrok het lijdelijk moeten aanzien, hoe hunne nationale kleuren afgehaald, al wat hun dierbaar was verwijderd, Pruisen's leger-orga-

nisatie ingevoerd wordt; aan *Saksen*, dat onder diep vernederende voorwaarden het dubbele contingent van voorheen moet leveren; aan *Nassau*, dat onder zware inkwartiering gebukt gaat; aan *Frankfort*, dat 12 millioen schatting werd opgelegd, en van waar handel en crediet zich verplaatsen.

„Les peuples conquis ne deviennent des sujets du vainqueur „que par un mélange de politique et de *sévérité* et par leur amal- „gama avec l'armée,” zegt NAPOLEON (1), en VON BISMARCK zal, met Pruisen's Koning, die leer der veroveringspolitiek voorzeker in praktijk brengen.

Onze taal eerst in officiële stukken, later van de Staats-scholen geweerd, onze geschiedenis een gesloten boek, onze constitutio- neele regten als die der Pruisen vertreden, de drukpers aan ban- den gelegd, leeraren en schrijvers gevangen gezet of verbannen, onze koopsteden gebrandschat, leveranties geëischt, inkwartiering gevorderd, vreemde beambten overal, onze zonen aan zwaren dienstplicht onderworpen, niet tot verdediging van eigen grond- gebied, maar in verre oorden en vreemde gewesten voor Prui- sens wapenroem en groothed ten strijde gevoerd, en — in de plaats van het roemrijk en geliefd Vorstenhuis van Oranje-Nassau, door te zamen vergoten bloed van af de vlakke bij Heiligerlee tot de velden bij Waterloo, aan Nederlands volk naauw verbonden, — het Huis der Hohenzollerns.

Onmogelijk is het te dulden, toch zou het gedragen moeten worden.

Een goed leger met eene krachtig georganiseerde schutterij kan alleen ons voor zulk een lot behoeden, mits om die te geven, geen oogenblik verzuimd worde.

Liberalen, conservatieven, reactionnaires, ultra's en gematigden, voorstanders van vrijen of van gedwongen arbeid, U allen roep ik de woorden van mijn grootvader toe, in 1809 gesproken, toen de Engelschen in Zeeland waren geland:

Wee, wee hem, die zijn geest zoo verr' verleiden laat,

Dat hij een Staatsbegrip meer lief heeft dan den Staat (2)!

(1) Mémoires, notes et mélanges. TOM. II.

(2) Mr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, — Aan den Koning en het Va- derland; in de Nagelaten gedichten en Verhandelingen. 's Hage 1824.

Niet langer dan ook partijverdeeldheden geduld; niet langer getwist over ondergeschikte belangen; den kostbaren tijd niet verbeuzeld; onderscheid gemaakt tusschen wat noodig en wat het *meest* noodig is, opdat de vreemdeling, die zich vermeet de schendige hand naar ons volksbestaan uit te strekken, tegenover zich vinde een *gansch* volk, niet alleen door eendragt magtig, maar tevens *goed georganiseerd, gewapend en geoefend*.

Dan, maar ook dan alleen zal Nederland onafhankelijk blijven door eigen kracht, zal ons volksbestaan verzekerd zijn door ons zelve.

Moge het spoedig zoo worden!

Spoedig, vóór het *te laat* zal zijn!!

Bijlage No. 1.

DIENTPLIGT IN PRUISEN.

Die Wehrpflicht jedes Preuszen beginnt mit dem vollendeten 17^{en} Lebensjahre und dauert bis zum vollendeten 49^{en} Lebensjahre. Innerhalb dieser Zeit ist der Wehrpflichtige vom 20^{en} (in der Provinz Westphalen vom 21^{en}) Lebensjahre an zum 5jährigen Dienste im stehenden Heere, dann 7 Jahre zum Dienste in der Landwehr ersten Aufgebots und fernere 7 Jahre (in der Provinz Westphalen 6 Jahre) zum Dienste in der Landwehr zweiten Aufgebots verpflichtet.

Vom vollendeten 17^{en} bis zum 20^{en} Lebensjahre, vom 39sten bis zum vollendeten 49sten Lebensjahre hat der Preusze seiner Wehrpflicht im Landstürme zu genügen.

Wehrpflichtige, welche nicht zum stehenden Heere oder zur Landwehr eingezogen sind, sind auch für die Dauer dieser Nicht-einziehung landsturmpflichtig.

In der Regel bleibt jeder zum fünfjährigen Dienste beim stehenden Heere Verpflichtete 3 Jahre bei der Fahne und wird dann während der nächsten 2 Jahre zur Reserve des stehenden Heeres beurlaubt.

Das *stehende Heer* und die Kriegsflotte sind beständig zum Kriegsdienste bereit.

Die *Landwehr ersten Aufgebots* ist bei entstehendem Kriege zur Besatzung der Festungen, zur Aufrechthaltung der inneren Sicherheit und zur Unterstützung des stehenden Heeres bestimmt, sie dient gleich diesem, wenn es die Verhältnisse erheischen, während des Krieges im In- und Auslande. Im Frieden ist sie dagegen, die zur Bildung und Uebung nöthige Zeit ausgenommen, in ihre Heimath entlassen.

Die *Landwehr des zweiten Aufgebots* ist im Kriege bestimmt, entweder in besonderen Formationen die Festungsbesatzungen zu verstärken oder — je nach dem Bedürfniss — die Truppentheile des ersten Aufgebots zu complettiren.

VON WITZLEBEN. Heerwesen u. Infanteriedienst der Königl. Preussischen Armee, 8e Auflage. Berlin 1864.

Bijlage N°. 2.

LOI FÉDÉRALE SUR L'ORGANISATION MILITAIRE DE LA CONFÉDÉRATION SUISSE, DU 8 MAI 1850.

Art. 1. Tout Suisse est tenu au service militaire.

(Art. 18 de la Constitution fédérale.)

Art. 2. Le service militaire est obligatoire dès l'âge de 20 ans commencés à l'âge de 44 ans révolus.

Art. 7. L'armée fédérale, formée des contingents des cantons, se compose :

a.) de *l'élite fédérale*, pour laquelle chaque canton fournit 3 hommes sur 100 âmes de population suisse;

b.) de la *réserve fédérale* qui est de la moitié de l'élite. Lorsqu'il y a danger, la Confédération peut aussi disposer des autres forces militaires des cantons (le Landwehr.)

Art. 8. *L'élite fédérale* est formée de tous les jeunes hommes qui possèdent les qualités requises pour le service militaire et qui ne sont pas exceptés ou exclus.

L'entrée dans l'élite fédérale ne peut avoir lieu avant l'année dans laquelle le soldat à incorporer a atteint l'âge de 20 ans révolus.

La sortie de l'élite fédérale a lieu au plus tard dans l'année où le soldat sortant a accompli sa 34ème année.

Art. 9. *La réserve fédérale* se compose des hommes qui sont sortis de l'élite fédérale.

On ne peut rester dans la réserve fédérale au delà de 40 ans révolus.

Art. 10. *La Landwehr* se compose des hommes qui sortent de la réserve fédérale.

Les hommes restent dans la Landwehr jusqu'à ce qu'ils aient atteint leur 44ème année révolue.

Bijlage N°. 3.

BEGROOTING VAN KOSTEN VOOR DE VELD-SCHUTTERIJ.

Volgens de begrooting van Oorlog voor het jaar 1862, werden voor soldij, brood en kleeding- en reparatiefonds van 1800 miliciens, bestemd om gedurende zes weken onder de wapenen op te komen tot het betrekken van het kamp, met inbegrip der voeding op marsch, f 36468,— uitgetrokken. Voor die som kunnen dus $2 \times 1800 = 3600$ man gedurende 3 weken kampeeren. Het kampeeren van één schutter gedurende dien tijd komt den Staat dus op iets meer dan f 10,—. Dit blijkt mede uit de begrooting voor 1866, waarbij voor het doen kampeeren van 1580 miliciens, gedurende zes weken, f 32405,— was uitgetrokken.

Voor de sterkte der Veld-schutterij, die jaarlijks kampeert, hebben wij dus:

18200 schutters	=	9100 $\times$ f 10,—	f 91000,—
968 korporaals	"	484 $\times$ 10,— + 10 Cts. surpl. $\times$ 20 dag. -	5808,—
$\frac{1}{2} \times$ 930 onderoffic. uit het leger			
en de veld-schutterij "	"	465 $\times$ 10,— + 30 Cts. surpl. $\times$ 20 dag. -	7440,—
216 officieren uit het leger "	"	108 $\times$ 1,50 toelage daags $\times$ 20 dag. -	3240,—
121 onder-luitenants	"	121 $\times$ 100,—	12100,—
168 gedetach. onderoffic. der			
Vest.- en Linie-schutt. "	"	168 $\times$ 75,—	12600,—
168 gedetach. officieren der			
Vest.- en Linie-schutt. "	"	168 $\times$ 150,—	25200,—
Sterkte die jaarlijks kampeert 10614			
Reiskosten voor	108 officieren uit het leger á	f 10,—	1080,—
idem "	168 " der Vesting- en Linie-schutterij -		1680,—
Voor transportmiddelen, in gereedheid brengen van het kamp, enz. -			5000,—
Onvoorziene uitgaven en schieten			9852,—
Totaal			f 175000,—

De kosten voor de veld-schutterij, als zijnde eene *algemeene* wapenmagt, ofschoon in de *gemeenten* opgericht, komen geheel ten laste van den Staat.

Bijlage N°. 4.

STERKTE DER SCHUTTERIJ VOLGENS DIT PROJECT.

Veld-schutterij uit gewezen militairen zamengesteld.	1ste klasse	21585 man infanterie,
	bestemd	1100 „ veld-artillerie,
	om dadelijk	2000 „ vesting-artillerie,
	te velde	275 dragonders,
	te	85 pontonniers,
	trekken.	240 mineurs en sappeurs.
		Totaal der 1ste klasse
		veld-schutterij . . . 26285
	2e klasse	11615 man infanterie,
	(gehuwden),	600 „ veld-artillerie,
Vesting- en liniën- schutterij	bestemd om de ver- liezen der 1ste aan	1070 „ vesting-artillerie,
	te vullen en als kern	150 dragonders,
	d. reserve te dienen.	45 pontonniers,
		130 mineurs en sappeurs.
		Totaal der 2de klasse
		veldschutterij . . . 13610
Vesting- en liniën- schutterij	1ste klasse, in de gemeenten georganiseerd en geoeffend (na aftrek van 10% voor zieken, verloop en versterf) . . .	25400
	2e klasse, bestemd om de verliezen der 1ste klasse aan te vullen (na aftrek van 10% als boven)	6000
	Reserve-schutterij à 35000 man (na aftrek van 10% als boven).	31500
	Totaal in oorlogstijd . .	102795
	Zijnde 3% van de bevolking.	

De *sterkte* en inrigting der schutterij is dus, ter voldoening aan het bepaalde bij art. 189 der Grondwet, *geregeld*, d. i. er 1866/67.

zijn *regelen* gesteld, welke die sterkte beheerschen. Zie wijders daaromtrent brochure bl. 41.

Bijlage N°. 5.

STATISTIEK BETREFFENDE DE LIGTING VOOR DE NATIONALE
MILITIE VAN 1864.

PROVINCIE.	Getal militiepligten op de inschrijvings- registers gebragt.	Kleiner dan 1.55 el.	Ziekelijke gesteldheid of gebreken. (Ongeschik.)	Enige wettige zoons.	Totaal der vrijgestelden en uitgesloten.	Overgebleven Lotelingen.	Totaal der afgeleverde manschappen.
Noord-Brabant.	3954	347	247	435	1933	2021	1129
Gelderland . . .	4035	284	227	438	1793	2242	1161
Zuid Holland. . .	5835	417	382	702	2907	2923	1636
Noord-Holland.	5140	486	314	678	2667	2473	1443
Zeeland	1491	109	56	193	705	786	420
Utrecht.	1491	106	54	202	710	781	423
Friesland. . . .	2941	198	132	319	106	1835	868
Overijssel . . .	2400	107	118	249	1921	1479	702
Groningen . . .	2131	230	90	268	958	1173	623
Drenthe	1020	75	46	106	384	636	301
Limburg	2286	96	102	245	904	1382	665
Totaal	32724	2455	1768	3835	14988	17736	9371

LIGTING VOOR 1865.

Noord-Brabant.	3915	295	295	452	1945	1970	1269
Gelderland . . .	3901	235	248	419	1744	2157	1282
Zuid-Holland. . .	5673	343	399	725	2754	2919	1817
Noord Holland.	4970	409	276	681	2484	2486	1601
Zeeland.	1588	96	65	216	750	838	499
Utrecht.	1480	94	104	193	725	755	481
Friesland. . . .	2701	181	118	299	1036	1665	902
Overijssel . . .	2232	127	111	256	904	1328	740
Groningen . . .	2083	161	90	225	827	1256	693
Drenthe	989	62	42	124	384	555	315
Limburg	2244	99	106	237	921	1323	738
Totaal	31726	2102	1854	3827	14474	17252	10337

Nadat de Voorzitter den heer DEN BEER POORTUGAEL den dank der Vergadering heeft gebragt, stelt hij de gelegenheid open tot het voeren van discussie over het gesprokene.

De heer Booms, het woord gevraagd hebbende, zegt:

Wanneer ik het woord neem, Mijnheer de Voorzitter, dan is dit in de eerste plaats om, voor wat de hoofdzaken betreft, in te stemmen met de beginselen voor eene wet op de schutterij, door den spreker van heden avond op zoo onderhoudende wijze ontwikkeld, en wier aanneming zeker eene groote verbetering zou daarstellen; maar in de tweede plaats, om eenige bedenkingen in het midden te brengen omtrent de toepassing van die beginselen, te wijzen op enkele leemten en minder juiste voorstellingen, en ook andere beginselen in overweging te geven.

Mijne bedenkingen gelden vooreerst *de oefeningen* die hij voorstelde.

De heer DEN BEER POORTUGAEL wil de oud-militiens en vrijwilligers, voor zooveel hij die tot de veld-schutterij bestemt, jaarlijks voor de helft gedurende drie weken in een kamp vereenigen en oefenen; dat zijn de ongehuwden, namelijk eene 26 000 van de 40 000 man, waarop hij het totale bedrag van die oud-gedienden over 5 jaar berekende. Ik zou daar niets tegen hebben, wanneer de oefening van de militie zelve moest blijven wat ze is, eene geheel onvoldoende. Maar de spreker erkende met het algemeen, dat die oefening van de militie verbetering vereischt; hij eischte, meen ik, 6 maanden eerste oefening en in de volgende jaren twee herbalingen van 6 weken elk; daarvan ging hij uit. Dit aannemende, en ik meen dat de tijd niet verwijderd is waarop men die algemeene overtuiging eindelijk in toepassing zal brengen, zou de militie voor de helft 9 maanden, voor de andere helft, het blijvend gedeelte, 17 maanden, dus gemiddeld 13 maanden in drie termijnen onder de wapens hebben doorgebragt, en wanneer die tijd goed besteed is, dan kan hare geoefendheid ook zoo ver gevorderd zijn, dat die militie, na eene voorbereiding van 2 à 3 weken, waarop men in geval van oorlog wel zal mogen rekenen, dadelijk tegen den vijand te gebruiken is. Die militie, in de schutterij overgaande, beschouw ik dus als voldoende geoefend; met de gewezen vrijwilligers is dit

nog meer het geval. Dat men nu aan deze categorie met het leger de spits wil laten afbijten, is zeker eene verzwareing van dienst, maar die door het algemeen belang gevorderd wordt; het algemeen belang eischt echter niet, dat nog die andere verzwareing er bij komt, van ieder jaar voor de helft gedurende 3 weken in een kamp te worden vereenigd. Ik zou dus dit gedeelte van de schutterij, dat trouwens in de reserve-jaren valt, in vredestand thuis laten, behoudens enkele inspectiën. Men moet niet door eene betere samenstelling en oefening van de schutterij, in het gebrekkige van de militie willen voorzien, maar omgekeerd, door eene betere samenstelling en oefening van de militie, die van de schutterij verzekeren; dit laatste is tevens noodig voor de militie zelve, en voor de vorming van kader uit de militie voor de schutterij. De spreker zal dit trouwens met mij eens zijn.

Maar wil hij zijne veld-schutterij oefenen meer dan noodig en billijk is, hij laat daarentegen zijne vesting-schutterij voor het grootste deel ongeoeffend. Wel stelde hij voor deze 40 rekruten-oefeningen in het eerste jaar en 12 herhalings-oefeningen in elk der vier volgende actieve jaren. Maar 't is eene uitgemaakte zaak, dat periodieke oefeningen, als hij bedoelt, in den regel niet kunnen plaats hebben, omdat de meeste gemeenten te ver uit elkaander liggen om periodieke zamentrekking en oefening mogelijk te maken; dat dit slechts voor de minderheid mogelijk is, en dat op die wijze het plattelands-gedeelte van de schutterij ongeoeffend zou blijven, juist een der gewigtigste leemten van de tegenwoordige wet. Om dat zoogenaamd plattelands bedrag eenigszins in ronde cijfers te benaderen, neem ik eens aan dat periodieke oefeningen kunnen gehouden worden in gemeenten van 5 000 zielen en daarboven. Dit is wel niet het geval. Er zijn namelijk vele gemeenten van meer dan 5 000 zielen, waar die oefeningen niet mogelijk zijn of slechts voor een gedeelte van de gemeente; daarentegen zijn er kleinere, meer geconcentreerde, waar ze wel mogelijk zijn. Maar op dat aangenomen gemiddelde zal het toch zoo wat neerkomen. In geval van algemeene dienstplichtigheid, van het 21^e—30^e jaar, zal het bedrag der te oefenen schutterij komen op eene 60 000 man, dewijl de mannelijke bevolking van het 21^e jaar eene 32 000 hoofden bedraagt, waarvan eene helft voor de dienst wordt afgekeurd, en 10 000 voor de militie worden

aangewezen. Er blijft dus 6 000 man voor de schutterij per jaar of 60 000 over 10 jaar, waarvan geen een door de militie heen gaat. De gemeenten nu van 5000 zielen en daarboven, tellen gezamenlijk omstreeks $1\frac{1}{2}$ miljoen zielen, dus $\frac{2}{3}$ van de totale bevolking. Van die 60 000 man zullen dus $\frac{2}{3} = 24\ 000$ periodiek geoefend kunnen worden, en de overige 36000 niet. Het aanzienlijkste deel van die vesting- en reserve-schutterij, en doorgaans het krachtigste, zou dus onge oefend blijven, en in den tegenwoordigen tijd, bij de tegenwoordige snelle wijze van oorlogvoeren, is eene onge oefende reserve, geene reserve.

Van de oefening van die 36 000 man toch, bij het uitbreken van een oorlog, kan niets komen. Onze infanterie-depôts, op wie die taak grootendeels zou moeten neerkomen, zijn zelfs geheel ontoereikend voor de taak die hen dan te wachten staat, de oefening namelijk van de jongste ligting der militie, makende met de jongste ligting van de schutterij en bijkomende rekruten-vrijwilligers ligt eene 15 000 man. Wij hebben daarvoor 18 kompagniën, hetgeen per kompagnie zou geven tusschen de 800 en 900 rekruten, waaraan niet te denken valt. Onderstellen wij zelfs, dat men er eindelijk eens toe overgaat om die depôts minstens te verdubbelen, dan zou men nog ruim 400 rekruten per kompagnie krijgen, wat nog te veel is. Bij depôt-kompagniën, die over een dubbel getal instructeurs beschikken, zou men hoogstens tot eene 300 rekruten mogen klimmen, d. i. 10 à 12 man per instructeur. Ik behoef dus niet verder aan te toonen, dat van de oefening der hier besproken plattelands-schutterij niets zou komen.

Deze omstandigheid in verband brengende met hetgeen ik vooraf over de veld-schutterij gezegd heb, zou ik het, in het stelsel van den heer DEN BEER POORTUGAEL, veel doelmatiger achten om, terwijl deze laatste categorie thuis blijft, de plattelands-schutterijen, die zich niet periodiek kunnen oefenen, tijdelijk in kampen of kantonnementen op verschillende daartoe geschikte punten te vereenigen, en wel het eerste jaar gedurende 20, de vier volgende actieve jaren gedurende 8 dagen. Dit maakt dus de helft van 36 000 of 18 000 man 's jaars, gedurende gemiddeld 10 à 11 dagen. De kosten daartoe zullen nog iets minder bedragen dan die voor de oefeningen door den spreker voorgesteld, en wat het

getal oefeningen aangaat, dit zou voor die plattelands-schutterij eenigszins overeenkomen met dat der periodieke oefeningen van het overige deel der schutterij, zijnde $5 \times 10\frac{1}{2} = 52\frac{1}{2}$ dag à 2 oefeningen daags $= 105$ tegen $40 + 4 \times 12 = 88$.

Het onderscheid tusschen dienstdoende en rustende schutterijen zou zodoende vervallen; allen werden geoefend. Van die oefeningen heb ik niet uitgesloten de gehuwden; hun getal zal gering zijn, omdat het gedeelte der schutterij, wat ik wensch samen te trekken, valt tusschen het 21^e en het 26^e levensjaar. Men moet zeker al het mogelijke doen, om de categorie der gehuwden bij de schutterij in het algemeen en onder de oefeningsjaren zoo gering mogelijk te doen zijn; maar het zou te ver gaan om de gehuwden geheel ongeoeffend te laten.

De kwestie van *het kader* is door den heer DEN BEER POORTUGAEL ten deele uitvoerig besproken.

Het kader uit het leger, wat voor zijne veld-schutterij beschikbaar zou moeten zijn, zou neerkomen op: 24 bataillons-kommandanten, 24 luitenant-adjudanten, eene 60 kapiteins en 120 luitenants; verder eene 396 onder-officieren. Dit is zeer veel, en met het oog op de kosten te veel. Ik vermeen dat men met minder zou kunnen volstaan, door aan de 20 bataillons of 100 kompagniën schutterij, die het leger te velde moeten versterken, per bataillon een kommandant en luitenant-adjutant, en per kompagnie een luitenant te geven. Tot dat einde plaatse men in vreedestijd: in de gemeenten waar één of meer bataillons schutterij vereenigd kunnen zijn, 1 hoofdofficier met 1 luitenant-adjutant, om de praktische en theoretische oefeningen te leiden; van de theoretische heeft de heer DEN BEER POORTUGAEL niet gesproken, maar die zal hij voor het kader toch wel noodzakelijk achten; verder, 1 kapitein met hetzelfde doel in de gemeenten, waar periodieke oefeningen met 2 tot 4 kompagniën mogelijk zijn; dit zou te zamen neerkomen op eene 50 officieren, beschikbaar voor den staf van die 20 bataillons veld-schutterij in oorlogstijd. De 100 luitenants voor de kompagniën zou men kunnen vinden, door bij iedere linie-kompagnie van de 36 veld-bataillons van het leger, die slechts 2 luitenants hebben, in vreedestijd een onder-luitenant aan te stellen, die in oorlogstijd de plaats inneemt van een luitenant aan de schutterij af te geven,

terwijl de overschietende onder-luitenants naar de depôts gaan. De spreker is tegen onder-luitenants bij het leger, maar stelde er aan bij de schutterij. Ik zou het omgekeerde beter vinden. Ik zie er geen bezwaar in om onder-luitenants bij het leger te hebben, mits hunne positie zuiver gepreciseerd zij; daarentegen geloof ik dat een officier, een wetenschappelijk gevormd man, meer nut kan stichten bij de schutterij en meer gezag zal uitoefenen, dan een onder-luitenant, waaronder men te verstaan heeft een oud verdienstelijk onder-officier, een goed instructeur, maar zonder wetenschappelijke vorming. Overigens zou men van het hierboven genoemde staf-kader, en van die disponibele onder-luitenants, in vredestijd verder partij moeten trekken voor de oefeningen van de plattelands-schutterij.

De verdere officieren moeten regstreeks uit de schutterij getrokken worden, en te dezer zake meen ik dat de spreker eene leemte heeft gelaten.

Zonder bijzondere wetsbepalingen toch kan men bij eene dienstplichtigheid van het 21^e tot het 30^e jaar de officieren uit de schutterij niet vinden, allermint de kapiteins en de hoofdofficiëren. Dit geldt ook voor een goed deel van het kader onderofficiëren, met het oog daarop, dat velen tot de reserve-jaren zullen behooren, en zich dus wettelijk aan de vredes-oefeningen zouden kunnen onttrekken.

De wet moet dus hierin voorzien.

De wet zou kunnen bepalen, dat wie de eer te beurt valt om als officier bij de schutterij te worden aangesteld, zich verbindt: voor den luitenants-rang tot het 35^e, voor den kapiteins-rang tot het 40^e, voor den hoofdofficiërs-rang tot het 45^e jaar actief te blijven dienen. Aan den officiers-rang bij de schutterij zou ik overigens in vredestijd geen tractement toekennen; enkel bureaustkosten en vergoeding voor hen, die buiten hunne gemeente tot tijdelijke oefeningen worden opgeroepen. Men moet er eene eere-betrekking in blijven behouden, doch deze smakelijk maken door er onderscheidingen, voorregten, aanspraken met te verbinden. Ik voor mij stel genoeg vertrouwen in het verlichte en beschaafde deel onzer bevolking om te verwachten, dat het onder dergelijke omstandigheden zich door eene verzwaring van dienst als de voorgestelde niet zal laten terughouden om het vaderland in den officiers-rang eenige weinige

dagen of uren in vreedstijd op te offeren ; hare bereidwilligheid in tijd van oorlog zal wel minder betwijfeld worden. Mogt die verwachting verwezenlijkt worden , dan verkrijgt men een korps officieren , dat door positie en leeftijd geschikt is om gezag uit te oefenen , en de zaak die het geldt con amore zal behandelen. Leeftijd , maatschappelijke positie en lust zijn echter nog geen voldoende waarborgen. Ik stel dus minstens 4 jaar dienst bij de schutterij , en bewijzen van de noodige praktische en theoretische bekwaamheid.

De onderofficiers-rang , waartoe minstens 2 jaar dienst benevens de noodige bekwaamheid vereischen zouden zijn , zou verplichten tot actieve dienst zoo lang de schutterpligtigheid duurt , dus tot het 30^e jaar. De onder-officiieren zouden echter eene evenredige vergoeding krijgen voor de oefenings-dagen of uren waartoe zij , in de reserve-jaren , om beurten worden aangewezen. Aan de sergeant-majors echter , die doorgaande werkzaamheden hebben , diende eene vaste som te worden toegekend. Overigens zou voor het kader onder-officiieren van de schutterij veel meer partij te trekken zijn van de militien-korporaals , mits hun daartoe , bij opkomst tot herhaling van oefening gedurende hun militietijd eene speciale opleiding gegeven werd.

Schutters , die daartoe de vereischte bekwaamheid hebben , kunnen na 1 jaar dienst tot korporaal worden aangesteld , en verbinden zich tot geene bijzondere verplichtingen.

Tamboers en hoornblazers verplichten zich tot actieve dienst gedurende de jaren hunner schutterpligtigheid , en krijgen evenredige vergoeding voor gepresterde diensten tijdens hunne reserve-jaren.

Van deze voorwaarden van dienstdadigheid en bewijzen van bekwaamheid zouden diegenen uitgezonderd zijn , die in den overeenkomstigen rang bij het leger hebben gediend.

Ook op het punt van *mobilisatie* en , zoo ik meen , van *organisatie* bestaat in het voorstel van den heer DEN BEER POORTUGAEL eene leemte.

De mobilisatie is in onze tegenwoordige wet uiterst gebrekkig geregeld.

Zoodra de militie zal zijn bijeengeroepen — en volgens de Grondwet kan dit geschieden , in geval van oorlog of in andere buitengewone omstandigheden — kan de vereeniging van de

dienstdoende en rustende schutterij worden voorbereid, en zullen deze schutterijen onmiddellijk in den wapenhandel worden geoefend: zoo zegt de tegenwoordige wet op de schutterijen, en zij bepaalt verder welk gedeelte der schutterij in de eerste, tweede en derde plaats zal worden opgeroepen.

Voor al zooals de zaken nu staan, zijn die bepalingen zeer ondoelmatig. Het organiseren en oefenen van de schutterij zou maanden tijds vereischen, zeker minstens zoo vele maanden als het oproepen en verder oefenen van de militie weken. Om met de schutterij niet te laat te komen, zou men dus de militie, bij den minsten schijn van ernstige verwikkelingen, al dadelijk in haar geheel moeten bijeenroepen en onder de wapens houden, en zoo doende millioenen uitgeven vóórdat nog de oorlog begonnen was. Dat zou men waarschijnlijk niet doen, en dus met de schutterij te laat komen. Zulks zou ook het geval zijn bij een spoedig opkomenden oorlog.

Mijns bedunkens zou de Regeering de bevoegdheid moeten hebben om de schutterij, al waren de zaken geregeld zoo als werd voorgesteld, even als de militie, en tegelijk met deze geheel of gedeeltelijk te mobiliseren. Voor het geval van oorlog, moet men aan de Regeering de ruime hand laten, behoudens latere verantwoording aan de Kamers.

Het kan ook niet opgaan om dan nog te reorganiseeren, zoo als het geval zou zijn bij de regeling, door den heer DEN BEER POORTUGAEL voorgesteld, want hij heeft nog verschillende elementen, die in zijn stelsel niet bij elkander passen; gehuwden en onghewuuden, oud-gedienden en oorspronkelijke schutters, van welke laatste een gedeelte periodiek geoefend, een ander gedeelte ongeoeffend is. Tot die gehuwden behoort ook zeker het grootste deel van zijn kader, dus desorganisatie en ongerief is er het gevolg van, wanneer men die beide categoriën afscheid. En men roept de gehuwden toch in de tweede plaats op, en ontkomt dus toch niet aan de lasten die daaruit voor den Staat voortvloeijen. De kwestie is maar om zoo min mogelijk gehuwden bij de schutterij te hebben. Overigens hebben de gehuwden niet minder belang bij de algemeene zaak.

Bij het uitbreken van een oorlog zal er slechts tijd zijn om de laatste hand aan de oefeningen te leggen, niet tot organisatie.

De bataillons dienen dus reeds in vreedstijd geheel georganiseerd te zijn zoo als ze in oorlogstijd moeten uitrukken, en tevens voldoende geoefend; elke verdeeling in klassen moest vervallen. Heeft dan de Regeering tevens de bevoegdheid om, in geval een oorlog dreigt, militie en schutterij geheel of gedeeltelijk op te roepen, dan kan zij het uiterste oogenblik afwachten, en zij roept alleen vooreerst op de bataillons, thuis behoorende in de gewesten, die aan den eersten aanval bloot staan, en dus het eerst beschermd moeten worden; naarmate dit noodig wordt, de overige. Eene successivelijke oproeping van klassen zou dan worden vervangen door eene successivelijke oproeping van bataillons, wat eene gansch andere zaak is. Daartoe zou men de militie moeten uitbreiden, en haar even als de schutterij gewestelijk moeten organiseren (1).

De *kosten* voor de schutterij, door den heer DEN BEER POORTUGAEL aangegeven, komen mij voor dat veel te laag zijn gesteld. Hij roept toch meer schutters buiten hunne gemeenten ter oefening op, dan ik in zijn stelsel noodig acht; hij trekt een aanzienlijk kader bij het leger uit; hij zal toch ook wel rekenen op vergoedingen, en op 8 schietoefeningen per jaar a 5 patronen; en nu heb ik uitgerekend dat voor dit alles eene kleine 4 ton zou noodig zijn, de kleeding van behoeftigen voor rekening van de gemeenten blijvende, zoodat het geheel tusschen de 4 à 5 ton zou bedragen. Doch dit zal nader uit zijne bijlagen blijken.

Ik heb hier de kwestie alleen besproken, even als de heer DEN BEER POORTUGAEL, met het oog op de eerste grondwettige bestemming van de schutterij. In onze vorige bijeenkomst (2) heb ik medegedeeld, hoe ik denk over het tweede deel van de haar opgedragen taak; sedert ben ik in die meening bevestigd, en ik zal er dus niet nader op terugkomen.

Nog één punt. Behalve tot het voeren van de wapens, moet de Regeering in tijd van oorlog kunnen beschikken over een ander deel van de bevolking tot het verrigten van verschillende werk-

(1) Het grondkenbeeld van eene dergelijke organisatie is te vinden in STIELTJES werk: „Hoe Nederland te verdedigen is.“

(2) Die van 6 April 1866.

zaamheden: het opwerpen van schansen, het aanleggen of vernielen van wegen, het doorsteken van dijken, het openhouden 's winters van grachten en inundatiën enz. Ook hierin moet de wet voorzien."

De heer PFEIFFER verklaart ook zijne adhaesie te betuigen aan de denkbeelden, door den heer DEN BEER POORTUGAEL ontwikkeld; denkbeelden, zegt hij, die de spreker reeds in 1862 in eene brochure heeft uiteengezet, en die toen algemeen zijn goedgekeurd, hij gelooft dan ook dat de tegenwoordige Regeering het oogenblik acht gekomen te zijn, handen aan het werk te slaan, ten einde die denkbeelden in praktijk te brengen. Ik heb evenwel, gaat hij voort, enkele bedenkingen tegen de uitwerking dier denkbeelden.

In de eerste plaats de militaire organisatie van de schutterij voor het leger te velde. Te regt is opgemerkt, dat met de tegenwoordige kracht en snelheid in het oorlogvoeren het noodig kan zijn, het leger binnen weinige dagen gereed te hebben. Wanneer nu het denkbeeld van den heer DEN BEER POORTUGAEL wierd gevolgd, zouden wij 27 000 schutters verspreid hebben over het geheele land; hier zou men eene compagnie hebben, daar een peloton, ginds eene sectie, zoodat met het bijeenbrengen van die manschappen veel tijd verloren zou gaan, en men niet zou kunnen zeggen dat men de schutters voor het leger te velde in de hand heeft. Daarom geloof ik, dat de schutters voor het leger te velde moeten blijven ingedeeld bij de korpsen, waarbij zij vroeger hebben gediend, en bij het eerste teeken van oorlogsgevaar moeten worden gedirigeerd naar die korpsen, waar het kader aanwezig moet zijn. Voor de oproeping der schutters zou dan slechts dezelfde tijd behoeven te verlopen als voor de oproeping der ligtingen van de militie. Het moge de vraag zijn of de bepalingen der Grondwet zich daartegen zouden verzetten, zeker is het, dat het belang der lands-defensie zulk eene inrigting dringend vordert. Wanneer men het kader voor de schutters nu reeds bij het leger heeft, dat kader beschikbaar houdt voor de oefeningen van de vesting- en reserve-schutterij, en in tijd van oorlog gebruikt om de schutters te velde aan te voeren, dan is het bezwaar overwonnen.

De afscheiding van gehuwden en ongehuwden, waartegen de heer Booms bezwaar heeft, keur ik goed. Theoretisch moge het juist zijn te zeggen, dat gehuwden en ongehuwden hetzelfde belang hebben bij de verdediging des lands, toch is het eene waarheid, dat er bezwaren tegen bestaan, de gehuwden te dwingen dadelijk te velde te trekken, en vrouw en kinderen achter te laten. Dit moet toch treurige gevolgen geven voor den Staat.

Ik heb nog eene opmerking omtrent de onvoldoende formatie der depôts. Volgens den heer Booms zou de jongste ligting militie en schutterij bedragen 10 000 miliciens en 6 000 schutters, zoodat ieder der 18 kompagnieën tusschen de 800 en 900 man zouden moeten oefenen. Maar de 6 000 schutters zijn geoefend; de jongste ligting militie blijft dus slechts over om geoefend te worden.

Overigens geloof ik, dat om geschikte officieren voor de schutterij te erlangen, het noodig is de tijd der dienstplichtigheid te stellen van 21 tot 34 jaren, in plaats van 21 tot 30 jaren.

De heer Booms meent den vorigen spreker te moeten doen opmerken, dat hij dwaalt, door te meenen dat de bedoelde 6 000 schutters geoefend zijn. Dit is het geval niet. Hij heeft berekend dat men, in geval van algemeene dienstplichtigheid, ieder jaar 6 000 man voor de schutterij buiten de ligting militie beschikbaar krijgt. Die 6 000 man komen niet bij het leger; zij gaan niet door de militie heen, zoodat, wanneer de oorlog uitbreekt, die manschappen geheel onge oefend zijn, even als de ligting voor de militie.

De heer STIELTJES, het woord verzocht hebbende, zegt:

Door het Bestuur der Vereeniging uitgenoodigd eene spreektbeurt te vervullen, heb ik het voornemen, in de volgende vergadering te spreken over de iurigting der militie. Ik stel mij voor bij die gelegenheid eenige stellingen, door den heer DEN BEER POORTUGAEL ontwikkeld, te behandelen, en bepaaldelijk aan te toonen, dat door eene wijziging van de militie-wet eene verbetering der schutterijen is te verkrijgen.

Ik moet evenwel, naar aanleiding van een gezegde van den heer PFEIFFER, de opmerking maken, dat de bepalingen der Grondwet zich volstrekt niet verzetten tegen eene goede regeling

van ons verdedigingstelsel. Wanneer men het leger scheidt van de militie en die militie plaatselijk uitbreidt en maakt, dan zal de militie veel spoediger kunnen worden samengetrokken. Wanneer heden een telegram uit den Haag komt, waarbij de oproeping der militiens bevolen wordt, dan kunnen de manschappen binnen weinige uren onder de wapens zijn. Ik geloof daarom dat eene goede weerbaarheid te verkrijgen is, zonder ontduiking van de Grondwet, door uitbreiding van de militie-wet, waarbij zich zou kunnen aansluiten eene wet op de schutterijen. Ik geloof ook dat eene herziening der militie-wet veel minder inspanning zou behoeven te kosten dan het maken van eene nieuwe wet op de schutterijen, die toch niet het noodige kader kan geven.

De heer DEN BEER POORTUGAEL heeft gezegd, dat men meer aandacht moet schenken aan oefeningen in den wapenhandel, dan aan eene regeling van het hooger onderwijs. Ik geloof niet onder verdenking te liggen, gering te denken over de verdediging van ons land, maar toch moet ik waarschuwen tegen eenzijdigheid. De 17de eeuw kan ons tot voorbeeld strekken. Op hetzelfde oogenblik dat wij gewikkeld waren in den strijd met Spanje, muntten onze voorouders in alle takken van menschenlijke kennis en wetenschap uit. Ik geloof dan ook dat het hooger onderwijs kan medewerken tot eene goede, intellectueele vorming der kaders. Die intellectueele vorming is van het hoogste gewigt. De jongste oorlog heeft het op nieuw geleerd, want daardoor had het Pruisische leger het overwigt over het Oostenrijksche. Ook het middelbaar onderwijs kan daarbij van nut zijn. Bij eene wijziging van de militie-wet zou de gelegenheid kunnen verschaft worden om jongelieden, die den vijfjarigen cursus doorloopen, tot officier op te leiden. Ik geloof dus dat wij ons beter moeten wapenen, maar men moet niet exclusief zijn en daaraan alleen denken.

De heer JONCKBLOET zegt, dat wanneer de heer STIELTJES niet was opgestaan om de Vergadering opmerkzaam te maken op eene uitdrukking van den heer PREIFFER, waarbij hij de wenschelijkheid betoogt van het nemen van een maatregel in 't belang der lands-defensie, die wellicht door sommigen in strijd kon worden beschouwd met de Grondwet, hij het zou gedaan hebben. Ik behoor, zegt hij, wel tot de 39 leden der Tweede Kamer, die

gezegd worden de Grondwet te hebben verscheurd, maar ik hoop dat ieder evenzeer aan de Grondwet gehecht is als ik.

Ik heb nu ook nog eene opmerking, die ik niet terug mag houden. Het heeft mij namelijk getroffen dat al de sprekers, die mij vóóraf zijn gegaan, verklaard hebben het eens te zijn met het beginsel, waarop al de redeneeringen van den heer DEN BEER POORTUGAEL zijn gebouwd. Ik moet de vrijheid nemen daaromtrent met die sprekers van gevoelen te verschillen, en zal mij daarom een paar bescheiden vragen veroorloven.

Bij den heer DEN BEER POORTUGAEL staan twee zaken op den voorgrond: algemeene dienstpligtigheid en invigting der schutterijen op militairen voet. Nu wensch ik te vragen, of die tweeledige eisch in overeenstemming is met den geest van onze Grondwet, en of hij wel nationaal is? Ik geloof die vraag niet gereedelijk met ja te mogen beantwoorden. Herhaaldelijk heb ik hooren zeggen: „de Grondwet gebiedt iederen Nederlander het dragen der wapenen.” Ik heb dit nooit kunnen lezen uit de woorden van art. 177: „Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied, blijft een der eerste pligten van alle ingezetenen.” Dit wil nog niet zeggen dat ieder verplicht is de wapenen te dragen. Ware dit het geval, dan zou er geen kwestie kunnen zijn van eene militie, die voor een zeker aantal jaren onder de wapenen komt; dan zou eenvoudig deze verdeeling mogelijk zijn: van zekeren leeftijd tot zekeren leeftijd draagt men de wapenen op deze, later op gene wijze. Dan zou ieder Nederlander het eerste gedeelte zijns levens bij de militie of als vrijwilliger bij het leger moeten doorbrengen, en gedurende het tweede gedeelte zijns levens verplicht wezen om bij de schutterij te dienen. Dat kan toch niemand willen!

De Grondwet wil alleen zeggen, dat men niet zal terugkeeren tot het verouderde stelsel van weerbaarheid, maar dat men aan het stelsel, met de Fransche heerschappij ingevoerd, zal blijven vasthouden.

Buitendien, uit de Grondwet zelve blijkt duidelijk, dat men nooit van meening is geweest, om de geheele Natie tot het dragen van de wapenen te dwingen.

Daar staat uitdrukkelijk in de Grondwet, dat de sterkte en invigting der militie en der schutterijen worden geregeld door de wet. (Art. 189.)

Daarin ligt reeds eene uitdrukkelijke beperking van het beginsel, dat men op den voorgrond heeft gesteld: „ieder is verplicht tot het dragen van de wapenen.

In de Grondwet kan ik dus die verplichting niet lezen.

Nu zal de geachte spreker welligt zeggen, dat indien dit het geval is, wij zeer ontaard zijn van onze voorvaderen. Hij heeft toch een beroep gedaan op onze historische, op onze nationale herinneringen, en er op gewezen, dat die verplichting tot het dragen van de wapenen steunt op een overoud beginsel, reeds in 1576, in 1579, bij de Pacificatie van Gend, bij de Unie van Utrecht op den voorgrond gesteld.

Ja, voorzeker..... *op het papier!* Maar ik noodig den geachten spreker uit mij aan te wijzen, waar ooit dat gebod van de Unie van Utrecht in 't leven getreden is. Dat geschiedde nooit ofte nimmer! Had men in die dagen misschien minder behoefte aan verdediging dan nu? Mij dunkt, ruim zooveel! Maar dat beginsel is niet uitgevoerd, om de eenvoudige reden, dat het ook in die dagen bij ons niet nationaal is geweest. Ik geloof dus dat we in 't geheel niet verbasterd zijn van het voorgeslacht, wanneer wij thans niet doen wat men vroeger ook niet heeft gedaan.

En nu, Mijne Heeren, — want ik kan maar aanstippen — het militair karakter aan onze schutterijen te geven. Ik durf daarover haast niet spreken; want toen de geachte redenaar op zekeren medelijdenden toon gewaagde van die leden der Tweede Kamer, die het in het Voorloopig Verslag betreurden, dat er ook slechts een zweem van militaire organisatie in de schutterijen werd bedoeld, heb ik gezien dat de vergadering het zeer met hem eens was en het zeer afkeurde, dat die volksvertegenwoordigers zich hadden vermeten zoo iets te zeggen. Toen alweder heb ik mij afgevraagd, of die militaire kleur aan onze schutterijen te geven wel gelegen was in de bedoeling der Grondwet? Wederom moest ik ontkennend antwoorden. Ik vraag nu niet of het voor de verdediging van het vaderland wenschelijk, ja zelfs noodzakelijk is, maar ik toets de zaak alleen aan de Grondwet. Het ligt toch in den aard der zaak, dat de Grondwettige bepalingen ook deze kwestie zullen moeten beheerschen.

Wanneer ik nu naga, hoe de heer DEN BEER de inrigting van de schutterijen behandelt, dan begrijp ik zeer goed, dat hij het zeer na-

tuurlijk vindt om die schutterijen op militaire wijze te organiseren, want hij spreekt alleen van de bestemming der schutterijen, om in tijd van gevaar en oorlog tot verdediging des lands te dienen; hij noemt dat niet *een deel* van hare bestemming, maar zeer uitdrukkelijk *hare bestemming*. Nu moet ik hem evenwel hieraan herinneren, dat, volgens de Grondwet, dat niet de *doorgaande*, maar de *exceptioneele* bestemming der schutterij is. In tijden van gevaar en van oorlog, worden de schutterijen tot verdediging des lands opgeroepen, maar in gewone tijden, dus in den regel, zijn ze bestemd tot bewaring van de rust in de gemeenten.

De schutterijen zijn, volgens de Grondwet, gemeentelijke instellingen. „In de gemeenten worden schutterijen opgericht,” zegt de eerste zinsnede van art. 188 der Grondwet. Wanneer de schutterijen nu, en volgens den geest, en volgens de letter der Grondwet hoofdzakelijk zijn gemeentelijke inrigtingen, en alleen bij uitzondering moeten dienen om het leger te helpen bij de verdediging van den vaderlandschen bodem, kan dan wel gezegd worden dat het militair karakter van de schutterijen geworteld is in de Grondwet? En de Grondwet heeft hier niets anders gedaan dan de traditie van eeuwen te bestendigen: onze schutterijen zijn altijd geweest gemeentelijke instellingen.

Nu kan men het wel betreuren, dat de Grondwet niet gebroken heeft met het verleden, en dat niet in de Grondwet een artikel geschreven is, door welks toepassing de schutterijen, volgens onze wijze van zien, veel meer geschikt zouden worden om te voldoen aan de bestemming, welke men haar thans zou moeten geven; — maar het gaat niet aan eenvoudig weg te zeggen, dat degenen die beweren, dat eene militaire organisatie van de schutterijen niet klakkeloos behoort te worden aangenomen, geheel en al verkeerd handelen.

Ik heb gemeend op deze twee punten de aandacht der vergadering kort te moeten vestigen: ten einde bij de beraadslaging over de organisatie der schutterijen, de zaak van meer dan eene zijde beschouwd, en aldus tegen éénzijdigheid gewaakt mogt worden.

De Voorzitter zegt: Naar aanleiding van hetgeen de heer JONCKBLOET heeft doen opmerken, wensch ik een woord te zeggen

over de vraag of de algemeene dienstpligtigheid ligt in de bedoeling der Grondwet. Ik stem den heer JONCKBLOET toe, dat ze nooit is toegepast, maar ik meen dat men uit het artikel, waarin geschreven staat, dat ieder verplicht is om de wapenen te dragen, zeer goed die algemeene dienstpligtigheid zou kunnen afleiden, indien niet tevens in de Grondwet bepalingen waren opgenomen betrekkelijk de militie. Ik geloof dus, dat die algemeene dienstpligtigheid, waarvan thans sprake is, niet ligt in den geest der Grondwet.

Maar de heer JONCKBLOET ziet over het hoofd de verandering in 1848 in de Grondwet gebragt. Vroeger werd in de Grondwet *in de eerste en voornaamste plaats* gesproken van de dienst in de gemeenten door de schutterijen te verrigten, en *bij uitzondering* van hare dienst ter verdediging van het land. Thans is dat omgekeerd, en is er in de eerste plaats sprake van de verdediging des lands, en in de tweede van de bewaring der inwendige rust. Op dien grond heb ik bij de behandeling van de wetsvoordragt op de schutterijen bij de Tweede Kamer, in de afdeeling waartoe ik behoorde, de meening geuit, dat men nu meer dan vroeger in staat was om eene betere, meer militaire inrigting aan de schutterijen te geven. Nu moge men beweren, dat dit niet mogelijk is, omdat de schutterijen volgens de Grondwet gemeentelijke instellingen zijn, maar het komt mij voor dat, indien werkelijk het belang van het vaderland het eischt, de pligt van de volksvertegenwoordiging het medebrengt, om mede te werken ten einde aan de schutterijen, indien de Grondwet dat maar eenigszins toelaat, eene zoodanige inrigting te geven, dat men daarvan eenig nut kan hebben, en zonder welke, zooals de heer DEN BEER heeft aangetoond, niets goeds tot stand kan komen.

Ik zou dit niet gezegd hebben, indien de heer JONCKBLOET zijne opmerkingen niet hadde gemaakt. Ik ben het met hem eens dat men, om het land te kunnen verdedigen, niet ongrondwettig mag handelen, maar ik geloof dat het mogelijk is, zonder tegen de Grondwet te handelen, en dat men moet trachten gebruik te maken van de omkeering daarin, zoo als ik zeide, gemaakt, door de verdediging van het vaderland voorop te stellen en daarna het bewaren van de rust, ten einde op die wijze aan de schut-

terijen zoo mogelijk eene inrigting te geven, die doelmatig kan geacht worden voor de verdediging van het vaderland.

De heer PFEIFFER meent, dat uit hetgeen de Voorzitter gezegd heeft, voldoende blijkt, dat de bepalingen van de Grondwet eene goede organisatie der schutterijen beletten, niet wat betreft hare bestemming tot handhaving der inwendige rust en orde, maar tot verdediging des lands. Zoo als de toestand van Europa thans is, dat wij werkelijk aan de Oostzijde bedreigd worden, is de schutterij niet goed in te rigten voor de verdediging des lands, zonder in strijd te geraken met de bestaande bepalingen der Grondwet. Is men nu daarvan overtuigd, dan behoeft men de Grondwet niet *te ontduiken* — wie onzer zou dat willen? — neen, maar dan moet men de Grondwet *veranderen*. De bepaling dat de militie te lande na eene vijfjarige dienst ontslagen wordt, belet om het veldleger te brengen op die sterkte, welke het moet hebben om het land alleen en zonder hulp der schutterij te kunnen verdedigen. Wanneer de wet van 1861 de sterkte van de militie op 16 000 man gebragt had, zoo als mogelijk zou zijn geweest, dan zou de sterkte van het veld-leger nog even voldoende zijn geweest. Maar nu kunnen wij over de schutterijen spreken zooveel wij willen; wij kunnen onze inzichten en wenschen mededeelen omtrent hetgeen met die schutterijen zou moeten geschieden, om ze aan de verdediging des lands dienstbaar te maken — zoo lang de bestaande wetgeving van kracht blijft, is er geen kans tot het verkrijgen van het vereischte veldleger, en dus eene verdediging tegen eene groote Mogendheid als Pruisen volstrekt onmogelijk!

De Voorzitter stelt voor, wegens het vergevorderde uur de discussie te sluiten en het woord te geven aan den heer DEN BEER POORTUGAEL.

De heer BOSSCHA wenscht een enkel woord te zeggen over eene kwestie, die welligt in eene volgende vergadering niet meer ter sprake zal komen. Hetgeen de vorige sprekers gezegd hebben, heeft op hem een geheel anderen indruk gemaakt dan op den heer JONCKBLOET. Hij gelooft dat die sprekers het bedoelde artikel van de Grondwet alleen geciteerd hebben om te doen uitkomen, dat de dienstpilig-

tigheid *niet* ongrondwettig zoude zijn. Dat is geheel iets anders dan de zaak voor te stellen, alsof de Grondwet de dienstpligtigheid beveelt. Hij kan niet aannemen, dat in het artikel der Grondwet alleen een moreel principe is nedergelegd, maar geloofst dat het de bedoeling der Grondwet is, om den wetgever de vrijheid te laten de dienstpligtigheid in te voeren, wanneer dat zal blijken noodig te zijn. Hij heeft niet begrepen, dat de sprekers het artikel der Grondwet in een anderen zin hebben opgevat.

Het tweede punt, waaromtrent hij twee woorden wenscht te zeggen, betreft de militaire organisatie der schutterijen. Daar tegen heeft de heer JONCKBLOET twee bedenkingen geopperd. Vooreerst meende deze, dat die militaire organisatie niet nationaal zou zijn. De vraag is, naar sprekers inzien, alleen of de zaak *goed* is; is ze dan niet nationaal, dan behoort ze nationaal te worden!

In de tweede plaats was de heer JONCKBLOET van gevoelen, dat de militaire organisatie der schutterijen wel was overeen te brengen met haar ééne doel: de verdediging van het Nederlandsche grondgebied, maar niet met het andere: de handhaving van de inwendige rust.

Dit is een argument, waarvan spreker de kracht niet begrijpt, zoo lang niet is aangetoond dat eene militaire organisatie incompatibel is met handhaving der inwendige rust. Hij moet erkennen, dat hij de bezwaren tegen eene militaire organisatie van de schutterij nog niet heeft ingezien.

Wat overigens deze en dergelijke uit de bepalingen der Grondwet geputte bezwaren betreft, spreker meent dat men ook dien aangaande de door den heer STIELTJES toegezegde beschouwingen kan afwachten, die door de vergadering voorzeker met belangstelling worden te gemoet gezien.

De heer JONCKBLOET antwoordt hierop:

Ik heb zooveel lessen gekregen, dat het ondankbaar zou zijn wanneer ik niet antwoordde, te meer omdat men mij verkeerd begrepen heeft. Ik heb gezegd: de Grondwet maakt van de schutterijen eene gemeentelijke instelling, en daarmede acht ik eene militaire organisatie in strijd.

De laatste spreker zegt: wat niet nationaal is, moet nationaal

worden. Zeer goed, maar de spreker heeft voorbijgezien dat, toen ik van nationaal sprak, ik antwoordde op een gezegde van den heer DEN BEER POORTUGAEL, die een beroep gedaan had op den geest onzer vaderen. Daarom zeide ik: de algemeene dienstpligtigheid heeft wel op het papier gestaan, maar is nooit in werkelijkheid toegepast.

De heer DEN BEER POORTUGAEL wenscht, door het vergevorderd uur, genoodzaakt kort te zijn, nogtans een enkel woord in het midden te brengen naar aanleiding van de opmerkingen, door de voorgaande Sprekers gemaakt.

In de eerste plaats, zegt hij, de grondwettige kwestie. In de Grondwet staat omtrent de *inrigting* of *organisatie* der schutterijen niet anders dan: „In de gemeenten worden schutterijen opgericht.” Ik zie niet in, dat deze woorden aan de verwezenlijking van mijn denkbeeld in den weg staan. Mijne bedoeling is mede dat in de *gemeenten* kompagnïën of bataillons schutterij worden opgericht, ook met het doel, om ze in tijden van oorlog te bestemmen voor het leger te velde of voor de bezetting der vestingen en liniën.

De bedenking van den heer Booms, dat met mijn ontwerp de veldschutterijen in oorlogstijd niet spoedig genoeg georganiseerd zouden zijn, verklaar ik niet te begrijpen, want de schutterijen zouden, volgens dat ontwerp, reeds in *vredestijd* geheel georganiseerd worden. Zij zijn in kompagnïën verdeeld, krijgen een kader, en rukken in tijden van gevaar even spoedig uit als eene kompagnie van het leger, die bijv. te Delfzijl of eenige andere plaats gedetacheerd is.

Dat de dienst, die ik aan de oud-gedienden zou opleggen, gemiddeld slechts 10 dagen 'sjaars, te zwaar is, geloof ik niet.

Over de mobilisatie heb ik slechts weinig gesproken, omdat ik zoo vele andere punten te behandelen had. Ik ben het echter blijkbaar geheel eens met den heer Booms, dat vrijheid moet gelaten worden om de mobiel-verklaring te doen op de wijze als het beste zal voorkomen, evenwel met dien verstande, dat altijd eerst de militie opgeroepen, en daarna de schutterij mobiel verklaard moet worden.

Uit mijne rede blijkt dat de vesting- en linie-schutterij en de

reserve-schutterij in geen en deele onge oefend blijven . De laatste zelfs neemt aan de gewone schietoefeningen deel.

Ten aanzien van de opmerking van den heer STIELTJES meen ik in het midden te moeten brengen , dat het volstrekt niet in mijne bedoeling heeft gelegen , het onderwijs op zijde te zetten. Met andere sprekers schat ik het onderwijs zeer hoog. Ik heb alleen de aandacht willen vestigen op het exclusive, het verkeerde, en het gevaarlijke, dat er in gelegen is om te zeggen, dat eene wet op het hooger onderwijs meer dan het leger kracht zal geven. Eene wet op de schutterijen is, naar mijn inzien, *op dit oogenblik* meer noodig dan eene wet op het hooger onderwijs.

Daar het woord verder door niemand wordt gevraagd, worden de discussiën gesloten.

De Voorzitter noodigt daarop de Vergadering uit, over te gaan tot het benoemen van de leden der Commissie, bedoeld bij art. 28 van het reglement.

Daartoe worden met volstrekte meerderheid van stemmen gekozen de heeren J. P. W. WEITZEL en J. C. SMISSAERT, terwijl, daar niemand anders die meerderheid verkregen heeft, de beide andere leden in de volgende Vergadering zullen worden benoemd. Nadat 36 nieuwe leden zijn aangenomen, wordt de Vergadering gesloten.

De 1^e Secretaris ,

L. MULDER.
